

— R ý m a ř o v s k ý —

horizont

Zpravodaj regionu Rýmařovska

Mimořádné vydání

vyšlo 15. 11. 2019

cena 15 Kč

30. výročí

1989
2019 **30**

**sametové revoluce
na Rýmařovsku**

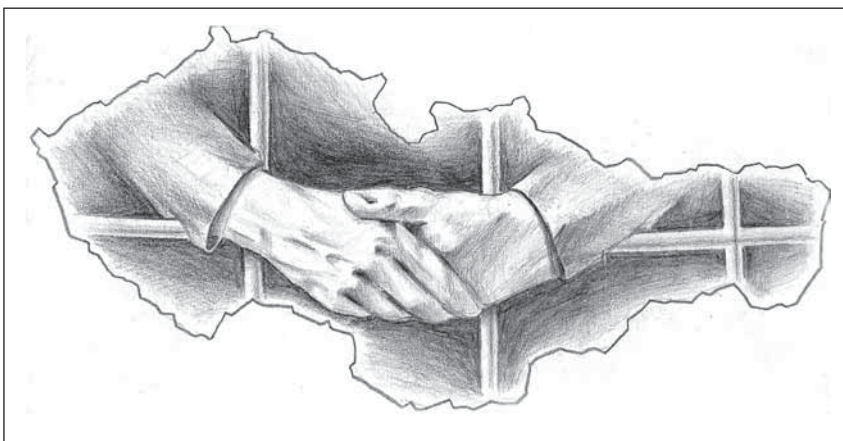
Úvod

Milé čtenářky, vážení čtenáři, v tomto mimořádném čísle Rýmařovského horizontu a vlastně celý rok 2019 si připomínáme 30. výročí sametové revoluce. Třicet let, to jsou dvě generace lidí, kteří celý svůj život nebo jeho převážnou část prožili ve svobodné zemi a považují to už za samozřejmost. Jejich rodiče a prarodiče ale nsvobodu pocítili na vlastní kůži. Sametová revoluce znamenala konec autoritářského režimu, který již dávno před ní vyčerpal veškerou svoji sílu a energii a zhroutil se. Zároveň s tím jsme získali to nejcennější, co nám bylo 40 let odprááno – svobodu ve všech jejích podobách. Svobodu slova, myšlení, podnikání, cestování, seberealizace... Máme nové, demokratické uspořádání společnosti. A právě kvůli mladým, kteří nevědí, ale možná i kvůli těm starším, kteří zapominají, je třeba si připomínat, že dřív to bylo jiné. Že někteří li-

dé byli za své názory a projevy zavíráni, perzekuováni, jiným bránil ve studiu „špatný původ“, svět rozdělovala železná opona a třeba veřejná kultura existovala jen jedna – ta oficiální, přísně cenzurovaná. Vážme si změny, kterou nám listopad 89 přinesl, užijeme si nabyté svobody, ale také mějme vždy na mysli odpovědnost, kterou tím každému z nás vložil do rukou. Pracujme společně na upevnování mravních hodnot, slušnosti, vzájemné tolerance a respektu. Respektujme a ochraňujme demokratické principy, kterými se dnes naše společnost řídí. Vážení čtenáři, prolustujte si společně s námi Horizont a zavzpomínejte. Většina nás starších si určitě vybaví, jak ony bouřlivé listopadové dny prožívali, ať už to bylo kdekoliv. A pokud máte chuť si tyto události ještě více připomenout, pak Vás zveme na akce, které při této příležitosti město a další instituce pořádají. *Lenka Vavříčková, místostarostka*

I. Počátek změn ve východní Evropě

K očividným společenským změnám, jež bylo možno zaznamenat v průběhu roku 1989 v celém táboře evropských spojenců SSSR, přispěl kromě obecně vzrůstající nespokojenosti, rostoucí nedůvěry k představitelům komunistických režimů a všeobecného úpadku zemí nemalou měrou též Michail Sergejevič Gorbačov, člověk nesoucí rodinnou tragédii ukrajinského hladomoru vyvolaného Stalinem roku 1933, který se stal v roce 1985 v relativně mladém věku 54 let generálním tajemníkem Komunistické strany Sovětského svazu. Gorbačov byl zjevením mezi přestárlými představiteli sovětské gerontokracie. Pochopil, že se Sovětský svaz přiblížil k obrazu obra na hliněných nohou. Ve 2. polovině 80. let během studené války začal komunistický stát zaostávat ve zbrojení za Spojenými státy, zároveň s sebou vlekl ohromnou zátěž hospodářských problémů, jež prohlubovaly již tak bídnou životní úroveň. Uvědomoval si, že ustrnulý režim potřebuje změny v duchu tzv. *perestrojky* a *glasnosti*. Perestrojka měla vést k demokratizaci Sovětského svazu, která měla zachránit stát před zhroutilím. Pod pojmem *glasnost* se skrývala snaha o otevřenost režimu a skoncování s potlačováním svobod slova a projevu. Změny, které Gorbačov činil, byly samozřejmě sledovány též v sovětských satelitech Východního bloku, kterým nejvyšší představitel Sovětského svazu v průběhu roku 1988 dal najevo, že si své vnitřní záležitosti mají řešit samy. Nelze pominout ani sympatie, které Gorbačov vzbudil v západním světě zvláště po navázání nadějných vztahů s jeho nejvýznamnějšími představiteli, „železnou lady“ Margaret Thatcherovou, Ronaldem Reaganem či Helmutem Kohlem,

Češi a Slováci za železnou oponou. Takto zobrazil život dvou národů v socialistickém bloku žák 8. třídy Roman Karel v roce 1978. (Archiv MMR)

vyjadřovaných mottem Gorbí et orbí (Gorbačov a svět). Uvolněných otěží se země ve východní Evropě chopily porůznu. Jako první na tuto jedinečnou příležitost zareagovali Poláci, kde navzdory snahám Jaruzelského režimu neztrácelo na síle nezávislé odborové hnutí *Solidarita (Solidarność)* v čele s elektrikářem z gdaňských loděnic Lechem Wałęsou. Již v průběhu letních měsíců roku 1988 probíhaly po celé zemi rozsáhlé demonstrace, které přerostly v generální stávkou, a v únoru roku následujícího začal režim s opozicí jednat u kulatého stolu. Po dvou měsících jednání souhlasili komunističtí představitelé s uspořádáním polosvobodných voleb, jejichž vítězem se stala *Solidarita*, která obdržela 94 % všech hlasů, i když fakticky jí v polském Sejmu náleželo „jen“ 35 % mandátů. Vedle komunistického prezidenta Wojciecha Jaruzelského se premiérem země stal kandidát *Solidarity* Tadeusz Morawiecki. Polsko tak započalo cestu k demokracii. Takřka současně probíhaly změny i v Maďarsku. Dne 6. ledna 1989 byl dlouholetý vůdce země János Kádár odvolán ze všech stranických funkcí. Počátek změn souvisí s pohřbem Imreho Nagye a několika dalších vůdců neúspěšného maďarského povstání z roku 1956, které rozprášily sovětské tanky. Na tomto pohřbu sklídl značný ohlas projev mladého studentského vůdce Viktora Orbána ze Svazu mladých demokratů (*Fidesz*), který vyzýval ke stažení sovětské armády ze země a zúčtování s komunistickým režimem. Nagyův symbolický pohřeb a Orbánova řeč donutily režim k jednání. Podobně jako v Polsku i v Maďarsku zasedly obě strany ke kulatému stolu, kde se vládní představitelé zavázali uspořádat svobodné volby. Ty se konaly 25. března 1990 a jejich vítězem bylo Maďarské demokratické fórum.

Jednání sovětského vůdce Gorbačova s americkým prezidentem Reaganem na summitu v Ženevě 19. listopadu 1989. (Zdroj: www.wikipedia.org)

Změny v sousedních státech byly s obavami sledovány v Československu, Německé demokratické republice, Rumunsku i Bulharsku. Vedoucí představitelé místních komunistických stran snad veřejně o procesu demokratizace a přestavby v duchu Gorbačovových myšlenek hovořili, ve skutečnosti však mysleli jen na to, jak udržet naživu

alespoň část z hroutícího se komunistického impéria. Podle některých odtajněných dokumentů se dokonce Husákově Československo, Honeckerova NDR a Ceausescovo Rumunsko chystaly k vojenskému zásahu proti Maďarsku, který se svými cíli nápadně podobal invazi vojsk Varšavské smlouvy do ČSSR v srpnu 1968.

II. Československo na cestě k revoluci

Ačkoliv se Husákův a Jakešův režim snažil budovat zdání, že má situaci v zemi pod kontrolou, nebylo tomu tak. Ministr vnitra generál Kincel vyhlásil v lednu roku 1989 „mimořádná opatření k zajištění klidu a pořádku na území Prahy“. Demonstrace neochabovaly ani pod ranami tvrdých esenbáckých pendreků, estébáckých kopanců, ani pod hrozbou kriminálů. Již na počátku roku dokázala stále více sebevědomější opozice zorganizovat vzpomínkovou akci v Praze na Václavském náměstí k uctění památky tragicky zesnulého Jana Palacha, která připadla na 15. ledna 1989. U sochy sv. Václava se sešlo několik tisíc lidí pod bedlivým dohledem stovek příslušníků bezpečnostních složek. Záminkou k zákroku se jim stal projev perzekuované herečky Vlasty Chramostové, která vyzývala k boji za základní lidská práva. Zadrženo bylo čtrnáct představitelů disentu, mezi nimi i Václav Havel, což se stalo podnětem k dalším protestům v následujících dnech. Demonstrace na Václavském náměstí pokračovaly až do 19. ledna a bylo při nich zraněno několik lidí, zejména kvůli užití vodních děl, slzného plynu a nasazení nechvalně proslulých „mlátiček“ z Pohotovostního pluku Veřejné bezpečnosti. Šlo o největší projev občanské nespokojenosti od srpna 1969. Shodou okolností se Palachův týden odehrál v době konání konference Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), na níž čelili českoslovenští zástupci ostré kritice ostatních států za nedodržování Helsinských dohod.

Tvrdý zákrok bezpečnostních sil ani zatčení a odsouzení řady jejich vedoucích činitelů včetně Havla opozici nikterak neochromily. Při každé možné příležitosti dávali členové disentu najevo svoji nespokojenost se stávajícími podmínkami. Osmělovala se však i široká veřejnost. V květnu, v průběhu tradičních oslav Svátku práce, došlo k do té doby zcela nemyslitelné události, když byla v jedné pražské městské části uctěna památka padlých amerických vojáků z doby 2. světové války. Na této sešlosti se dokonce objevila i americká vlajka. Život běžel dál ve vyježděných kolejkách, závěry Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ) byly zákonem, stále něco scházelo na trhu a fronty na cokoli se zdály být dědičnou kletbou národa. Rýmařovské závody i Unigeo (Geologický průzkum) si stěžovaly na opotřebeně a zastaralé strojní vybavení, nekvalitní nebo chybějící materiál. Dál se oslavovalo, ale počty účastníků stále řídly, fungovala už jen dítka školou povinná. Začalo se slavit založení republiky, ovšem ve stínu znárodnění těžkého průmyslu. Dne 1. června 1989 se vrátily malé provozovny (čalounictví, kadeřnictví

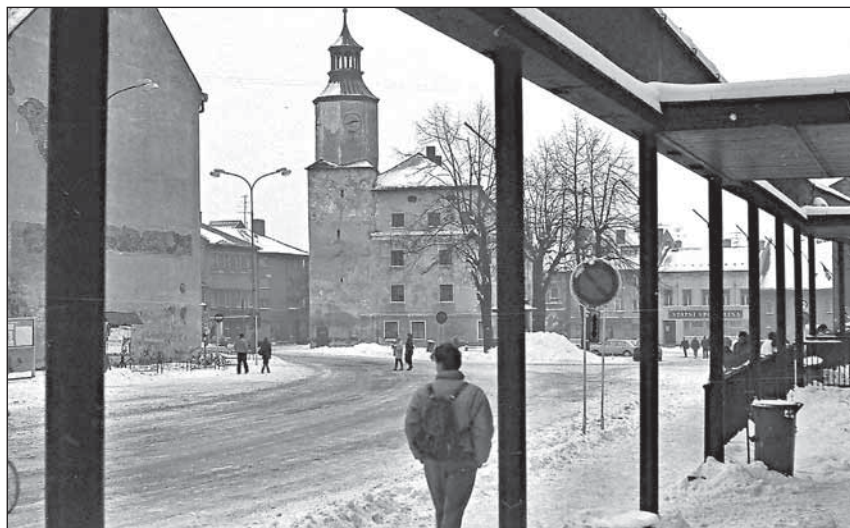
Improvizovaná plocha na vylepení plakátu z kartonové krabice. Na plakátu je text: „Občané Rýmařova! Vyjděte ze svých ulic a vyjádřete svůj názor.“ (Foto: Bohumil Švéda)

apod.). Jaký to kontrast s Polskem, kde již v této době proběhly polosvobodné volby s triumfem Solidarity, z nichž vzešel první nekomunistický premiér země po více než 40 letech.

Po Československu se mezitím začal šířit text prohlášení disentu Několik vět. Hlavními iniciátory textu byli Václav Havel, Alexander Vondra, Jiří Kříž a Stanislav Devátý. Vyzývali v něm vedoucí představitelé země k tomu, aby slova o demokratičnosti začali brát vážně. Několik vět bylo přečteno v rozhlasových stanicích Svobodná Evropa a Hlas Ameriky, v tištěné podobě se šířil text skrze samizdatové Lidové noviny. Do podzimu 1989 podepsalo petici téměř 40 000 lidí, mezi nimi řada tváří veřejného života, například Josef Kemr a Jiří Menzel.

Ateistický režim již déle nedokázal bránit obsazení biskupského stolce v Olomouci. Usměvavý papež Jan Pavel II. (Karol Wojtyła) jej předal 26. července 1989 nesmírně oblíbenému a váženému rýmařovskému „panu doktorovi“, P. ThDr. Františku Vaňákovi, a jmenoval jej administrátorem olomoucké arcidiecéze. František Vaňák byl slavnostně vysvěcen za asistence našich a zahraničních biskupů 26. srpna 1989. Rýmařované vše sledovali se zadostiučiněním i zatajeným dechem. V srpnu sledoval činnost Msgr. Vaňáka agent ostravské StB, bohužel též kněz z jeho okruhu.

V létě došlo k nezvyklé události. V domě na začátku Národní ulice otevřel Jan Horvát z Trnavy květinářství, po desítkách let první soukromý obchod, pomíneme-li sezónní prodej na tržnici. Květiny se vozily vlakem ze Slovenska. Nedostatek všeho od elektrotechniky po potraviny byl stálíci čs. ekonomiky.

Rýmařovské náměstí v 2. polovině listopadu 1989. Rekonstrukce historického jádra města včetně radnice byla jedním z témat místního Občanského fóra. (Foto: Bohumil Švéda)

Tlak na režim ale neustával. Disent využíval každé vhodné příležitosti k vyjádření nesouhlasu. Tyto příležitosti se naskytlý vždy, když si národ připomínal nějaké výročí. A tak se demonstrovalo 21. srpna 1989, v den 21. výročí invaze vojsk zemí Varšavské smlouvy do Československa, stejně jako 28. října téhož roku, kdy si celá země připomínala 71 let od vzniku samostatného státu. Tak například 21. srpna nasadil ministr vnitra ČSSR Václav Jireček jen v Praze na 2000 „mlátiček“ z VB, vojáky základní služby k obsluze techniky, autobusy a policejní antony, k tomu obrněné transportéry a cisterny s vodními děly. Zatykalo se v hlavním městě, v Ostravě, Brně i dalších městech. Stojí za zmínku, že zatímco normalizační režim v den výročí invaze proti svým občanům zasáhl, polský Sejm i komunistická Maďarská socialistická dělnická strana se za invazi omluvily. Rostoucí napětí ve společnosti, posilované nervozitou československých nejvyšších činitelů z dění v okolních státech, přispívalo k další vlně zatykání. Dne 14. září obklíčily oddíly Veřejné bezpečnosti Červený Kostelec, kam se sjížděli lidé k pomníku legionáře. Příslušníci VB mlátili a vyháněli i ty, kteří protestovali třeba jen tichem.

Odlehlé Rýmařovsko bylo zpočátku nepokojů ušetřeno. Život v maloměstě šel dál klidným tempem. V září ředitelství Hedvy v Moravské Třebové zlikvidovalo tkalcovnu rýmařovské Hedvy 2.

Místo tkalcovny zde měla nově stát další rýmařovská kravatárna. Zatímco v Maďarsku se v polovině září dohodli zástupci opozice s režimem na konání prvních svobodných voleb zkráje příštího roku, v Československu stále nic. Úsměv na tváři však vyčarovala tajná nahrávka generálního tajemníka ÚV KSČ Miloše Jakeše a jeho projevu na Červeném Hrádku, v němž si spletl „brojlery“ a „bojlery“, a rovněž přirovnal sebe i komunistickou stranu ke „kůlu v plotě“. Ve skutečnosti šlo o další příznak toho, že režim mele z posledního, kdy už i jeden z jeho nejvyšších představitelů nebyl schopen zformulovat souvislou větu bez chyb.

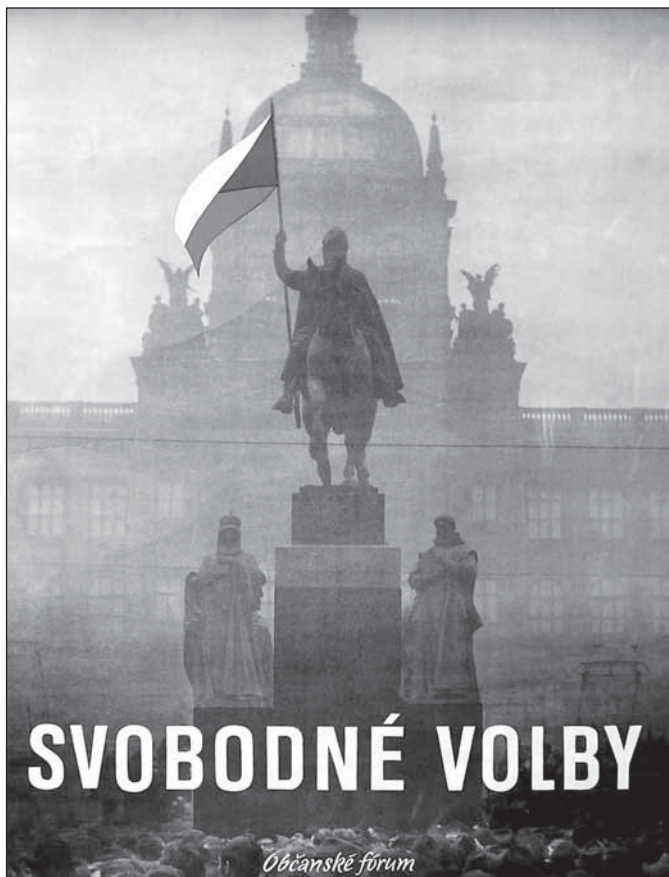
Jak se blížil 28. říjen, byla bezpečnost opět v plné pohotovosti. Demonstrace spojené s oslavami založení republiky skončily jen v Praze zadržením 1172 účastníků, z nichž 359 skončilo ve vězení. Protestovalo se i v regionech. V Teplicích od 10. do 14. listopadu proběhla série tří demonstrací, které upozorňovaly na špatný stav životního prostředí. Posilovala i katolická církev, která po celá desetiletí patřila k největším centrům protikomunistického odporu v zemi. O jmenování Františka Vaňáka olomouckým biskupem již bylo psáno výše. Obřad svatořečení Anežky České, který se 12. listopadu uskutečnil ve Vatikánu, přenášela přímo Československá televize. V této atmosféře se blížilo další významné datum československých dějin – 17. listopad.

III. Zásah na Národní třídě

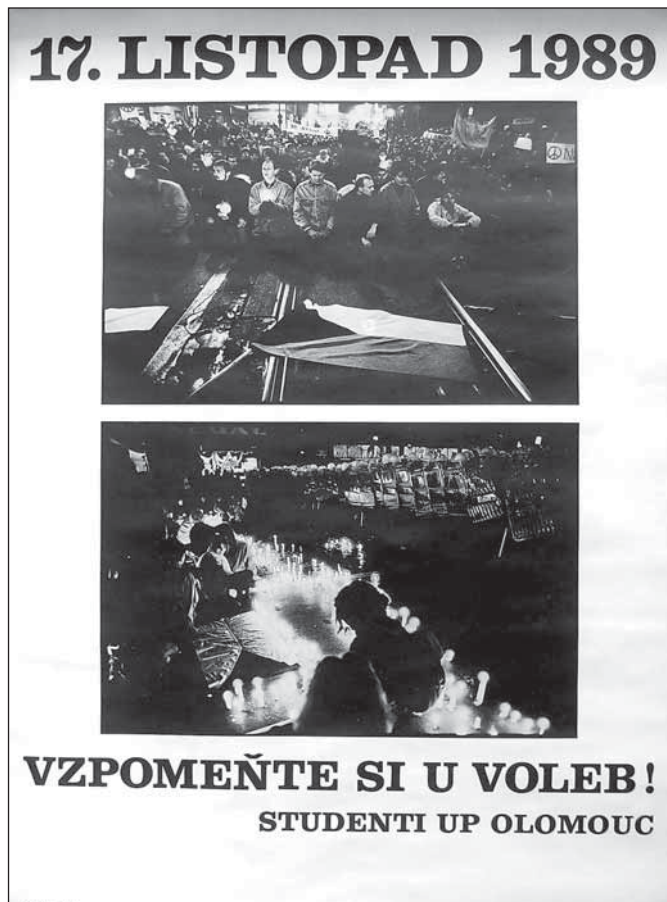
Mezinárodní den studentstva je jediným dnem světového významu, který má svůj původ na našem území. Dne 17. listopadu 1939 byly uzavřeny české vysoké školy jako reakce nacistických okupantů na studentské demonstrace. K největšímu protestu došlo 28. října. Jednotky SS, které byly po Praze rozmístěny, rozehaly účastníky ostrou palbou, během níž byl zabit dělník Václav Sedláček a smrtelně postřelen student Jan Opletal, který na následky zranění 11. listopadu zemřel. 15. listopadu se konal jeho pohřeb. O dva dny později došlo ke zmíněnému uzavření vysokých škol. Formálně se tak mělo stát na tři roky, ale univerzity v protektorátu zůstaly uzavřeny do konce druhé světové války. Několik stovek českých studentů i pedagogů

bylo zatčeno a posláno do koncentračního tábora Sachsenhausen, největších vůdců bylo popraveno.

O 50 let později, v říjnu 1989, naplánovalo Nezávislé studentské sdružení STUHA pietní akci, jež by připomněla uzavření českých vysokých škol i památku tragicky zesnulého Jana Opletala. ÚV KSČ i pražské vedení strany byly od začátku proti pořádání vzpomínkové akce, záštitu nad ní však převzala pražská organizace Socialistického svazu mládeže, a tak úřední orgány nakonec svolily. Představitelé studentů museli učinit několik ústupků. Z Albertova zamýšleli původně zamířit do centra Prahy, od tohoto záměru však ustoupili a průvod studentů naplánovali směrem na Vyšehrad. S touto variantou

Uspořádání svobodných voleb bylo jedním ze základních požadavků opozičních skupin v prvních dnech po zákroku bezpečnostních složek na Národní třídě. (Archiv MMR)

Fotografie ze 17. listopadu 1989 zobrazené na plakátu, který vyrobili studenti Univerzity Palackého v Olomouci. (Archiv MMR)

souhlasil Ústřední výbor Komunistické strany Československa a konání pietní akce povolil. Celý průběh připomínkové akce byl v režii studentů. Disidentské skupiny stály v ústraní, aby režim nedostal příležitost zakročít. V dopoledních hodinách 17. listopadu se sešli generální tajemník ÚV KSČ Miloš Jakeš, federální ministr vnitra František Kincel a vedoucí tajemník pražské KSČ Miroslav Štěpán, aby naplánovali rozsah opatření. Bylo dohodnuto, že proti demonstrantům nebude použito násilí. Bezpečnostní složky měly pouze dohlédnout na to, aby průvod nezamířil do centra Prahy.

Během odpoledne mířily davy studentů na Albertov, vzdát hold Opletalovi. Nevelké shromáždění se rozrostlo do tisíců. Po manifestaci se část průvodu vydala na Vyšehrad k hrobu Karla Hynka Máchy. Ostatní zamířili na Václavské náměstí. Objevila se hesla zesměšňující vládu i KSČ a volající po demokratizaci země. V čele průvodu se neustále pohyboval i poručík Státní bezpečnosti (StB) Ludvík Zifčák z Dětríchova (narozen 11. ledna 1960 v Rýmařově), který o pár hodin později sehrál svoji historickou roli. Zifčák, alias student Martin Růžička (Šmíd), v průvodu patřil k nejhorlivějším a nejbojovnějším účastníkům. Pomohl zavést studentský dav, k němuž se cestou po Rašínově nábřeží přidávali i běžní obyvatelé Prahy, (téměř deset tisíc lidí), do připravené léčky na Národní třídě. Cvičení surovci Pohotovostního pluku Veřejné bezpečnosti (VB) se štíty a přílbami spolu s příslušníky Odboru zvláštního určení, tzv. červenými baret, nečekaně zablokovali ulici a s výzvami k rozchodu začal krvavý masakr. Bezbranná děvčata a chlapce začali jejich uniformovaní vrstevníci mlátit pendrek, surově kopat, poutat a smýkat s nimi po zemi. Cpali zatčené do autobusů. Policisté utvořili krvavé uličky, kudy se někteří snažili uniknout pendrekům. Došlo k vážným zraněním. Zde dovršil dosud nejasnou misi poručík StB Zifčák, když zahrál údajně mrtvého studenta Šmída. Zásah skončil zhruba ve 22:30, kdy příslušníci Pohotovostního pluku i další uniformovaní policisté z Národní třídy odjeli, a o pár minut později naposledy zaútočily červené baret. Na místo byly vpuštěny sanitky, u nichž se shromažďovali zranění studenti. Řada z nich se však rozhodla vyhledat lékařskou pomoc mimo hlavní město z obavy z možného pronásledování státními orgány. S blížící se půlnocí byl v centru Prahy hlášen klid.

Bilance onoho večera byla děsivá. Vyšetřovací komise Parlamentu ČR po sametové revoluci zjistila, že zraněno bylo okolo 600 lidí, byl

Pamětní deska k 17. listopadu na Národní třídě v Praze. (Zdroj: www.wikipedia.org)

dle lékařských zpráv vyhledala v prvních dnech po masakru na Národní třídě odbornou pomoc jen necelá stovka z nich. Mezi zraněnými bylo nejvíce studentů, poraněno však bylo i 43 nezletilých, přičemž nejmladšímu bylo 13 let. Dalších 12 lidí bylo již v seniorském věku (nejstaršímu bylo 83). Šlo o lidi, kteří zažili studentské demonstrace proti nacistům v roce 1939. Tenkrát proti nim zakročili cizí okupanti, nyní ozbrojená moc vlastního státu. Jaké pocity asi museli tito lidé mít?

Informace o dění v Praze toho večera stěží překročila hranice města. První zprávy do odlehleho Rýmařova mohly dojít jedině ze zahraničních vysílání rádií Svobodná Evropa, Hlas Ameriky a českého vysílání BBC, někteří z místních měli možnost na svých přijímačích zachytit vysílání německého DeutscheWelle. Události 17. listopadu a naděje nyní dolehly i k nám. Málomluví uvěřili, že studenti mlátili nebohé esenbáky, jak se snažily přesvědčit všechny hlásné trouby komunistického režimu – Rudé právo, Československá televize a Československý rozhlas. Naprostá většina do té doby pasivního obyvatelstva ožila krajně znechucena totalitními praktikami papalášů zprofanovaného státu, ale obecné rozhořčení se postupně měnilo v ohromnou euforii.

IV. Fáma o mrtvém studentovi

V sobotu 18. listopadu byl v republice zdánlivě klid. Přesto se zpráva o zákroku bezpečnostních sil na Národní třídě začala šířit republikou. Ráno toho dne se zástupci iniciativy Most Michael Kocáb a Michal Horáček sešli s předsedou federální vlády Ladislavem Adamcem, aby sjednali setkání vládnoucích představitelů s nezávislými skupinami. Adamec v tuto chvíli patrně ještě nevěděl o průběhu zásahu z předešlého večera. První informace se k němu dostaly až od dvou studentek, které jej 18. listopadu v odpoledních hodinách navštívily v jeho bytě na Letné. Disidentské skupiny se dávaly do pohybu. Mluví Charty 77 Alexander Vondra, Tomáš Hradílek a Dana Němcová zformulovali stanovisko Charty k incidentu na Národní třídě. Živo bylo v pražských divadlech. První shromáždění studentů a divadelníků se uskutečnilo v Realistickém divadle, kde byla čtena očitá svědectví z Národní třídy a kde zástupci studentů z Divadelní akademie múzických umění (DAMU) přečetli prohlášení, v němž vyzývali studenty a pedagogy k týdenní protestní stávce. Zároveň zde poprvé padla slova o generální stávce, již se režim tolik obá-

může být z rozhodnutí svých voličů kdykoli odvolán.

Čl. 4

Vedoucí silou ve společnosti i ve státě je předvoj dělnické třídy, Komunistická strana Československa, dobrovolný bojový svazek nejaktivnějších a nejuvědomělejších občanů z řad dělníků, rolníků a inteligence.

Čl. 5

Zrušení ústavního článku č. 4 o vedoucí úloze KSČ patřilo mezi hlavní požadavky opozice hned na počátku sametové revoluce. (Archiv MMR)

val. Herci se připojili ke studentskému požadavku na vytvoření speciální vyšetřovací komise, která se bude zabývat okolnostmi a průběhem událostí z Národní třídy. Rovněž souhlasili s týdenní protestní stávkou, která začala téhož dne. Návštěvníci Realistického, ale i většiny dalších pražských divadel byli večer informováni o počátku stávky. Kdo chtěl, debatoval s umělci o současném dění. K výzvě pražských divadelníků se brzy připojila i divadla z dalších koutů republiky.

Se zděšením lidé přijímali informaci o zesnulém studentu Šmídovi z Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy. Tato kapitola sametové revoluce je dodnes obestřena záhadou. Zpráva pochází od Drahomíry Dražské, která v té době pracovala jako vrátná na kolejičkách v Praze-Tróji. Účastnila se průvodu 17. listopadu a při zásahu VB utrhla několik ran obuškem. V nemocnici na Karlově náměstí, kde čekala na ošetření, poprvé zmínila, že na Národní třídě viděla bezvládné tělo mrtvého studenta. Později zmínila jméno Martin Šmíd. Dnes již víme, že zpráva o smrti studenta byla fámou. Mohla však zčásti být založena na pravdě. Agent Zifčák skutečně v průběhu zásahu Pohotovostního pluku upadl do bezvědomí. I on byl při zásahu udeřen obuškem a zřejmě v důsledku nervového vypětí, jak zněl závěr vyšetřovací komise Federálního shromáždění, ztratil na několik mi-

nut vědomí. Je otázkou, zda jej Dražská viděla, či zda s ním dokonce nespolečovala. Dle pozdějších výpovědí, například pro Českou televizi, však uvedla, že si vše vymyslela z čirého vzteku a bezmoci. Na druhou stranu Zifčák později tvrdil, že patřila do jeho buňky. Přes Dražskou se zvěst o mrtvém studentovi dostala k Petrovi Uhlovi, který ji předal rádiu Svobodná Evropa. Třebaže pár dnů na to vyšlo najevo, že ke smrtelnému incidentu nedošlo, jednalo se o důležitý moment v průběhu revoluce. Komunistická strana tak ztratila podporu i u dosud věrných. Mlácením, ba „smrtí“ našich dětí přetekla trpělivost všech. Agent StB původem z našeho regionu tak svým dílkem nejspíš nechtěně přispěl k rychlejšímu běhu dalších událostí. Příběh o studentu Šmídovi, alias Zifčákovi, měl dohru v neděli 19. listopadu, kdy StB zatkla Petra Uhla za šíření fámy. Několik následujících dnů novinář strávil ve vězení. Ministryně školství Jana Synková rovněž vydala prohlášení, v němž vyvracela fámu o smrti studenta. Československá televize ve večerní zpravodajské relaci odvíšovala dva rozhovory se studenty jménem Martin Šmíd. Oba pocházeli z Matfyzu Univerzity Karlovy. Obyvatelstvo země, znechucené 41 lety totality, však takovým zprávám nevěřilo, a tak ještě v dalších dnech fáma žila v myslích veřejnosti.

61	
60	10
59	01
58	
57	
56	
55	
54	9
53	
52	
51	
50	
49	
48	8
47	
46	
45	
44	
43	
42	7
41	
40	
39	
38	
37	
36	6
35	
34	
33	
32	
31	
30	5
29	
28	
27	
26	
25	
24	4
23	
22	
21	
20	
19	
18	3
17	
16	
15	

PROHLÁŠENÍ VYSOKOŠKOLSKÝCH STUDENTŮ

Pod vlivem událostí z pátku 17. listopadu 1989, kdy byla v centru Prahy opět brutálně potlačena pokojná demonstrace pražských studentů, nevidíme již jiné cesty, jak vyjádřit svůj nesouhlas a zděšení nad současnou vnitropolitickou situací v naší zemi a proto vstupujeme do týdenní stávky s těmito požadavky.

- 1) Žádáme o ustavení nezávislé vyšetřovací komise FS s účastí zástupců stávkových výborů VŠ a zástupců občanských iniciativ.
- 2) Okamžité potrestání osob odpovědných za rozpoutání pražského masakru i jeho přímých vykonavatelů a zveřejnění jejich jmen a funkcí. Zároveň žádáme zveřejnění pravdivého svědectví očitých svědků, obrazového materiálu a informací o zdravotním stavu postižených.
- 3) Vyzýváme pracovníky všech sdělovacích prostředků, aby se nepodíleli na šíření nepravdivých informací o současném dění v Československu.
- 4) Okamžité propuštění všech politických vězňů a zastavení trestního stíhání nespravedlivě obviněných.
- 5) Žádáme zahájení účinného dialogu se všemi složkami společnosti bez výjimek.
- 6) Žádáme legalizaci Lidových novin a všech nezávislých tiskovin.
- 7) Žádáme, aby ústavou zaručené právo shromažďovací nebylo fakticky znemožňováno praktickými předpisy. Tyto předpisy musí být zrušeny.
- 8) Obracíme se na pedagogy vysokých škol, ostatní pedagogy všech škol a ostatní občany s žádostí o maximální podporu.
- 9) Žádáme zveřejnění tohoto prohlášení a pravdivé informování veřejnosti o probíhající studentské stávce. Dále žádáme, aby toto naše prohlášení bylo prodiskutováno v živém vysílání ČST za účasti zástupců stávkových výborů vysokých škol.
- 10) Vyzýváme všechny občany, kterým není lhostejný stav v našem státě, aby vyjádřili svoji vůli generální stávkou 27. listopadu od 12.00. do 14.00.

20. listopadu 1989

Studenti pražských vysokých škol mezi 18. a 19. listopadem zformulovali prohlášení, v němž odsuzovali zásah na Národní třídě. Od 20. listopadu byly pražské školy ve stávce. Následující den se již stávkovalo na téměř všech univerzitách v Československu. (Archiv MMR)

V. Založení Občanského fóra

Iniciativa Most zformulovala během noci na 19. listopad několik bodů, v nichž mj. požadovala důsledné vyšetření policejní zásahu na Národní třídě či zajištění naplnění ústavního článku o svobodě shro-

mažďování. V odpoledních hodinách se Kocáb s Horáčkem sešli s premiérem Adamcem, který s částí jejich požadavků souhlasil, vzhledem ke stále panující cenzuře však vyloučil otištění jednoli-

PROVLÁBNÍ OBČANSKÉHO FÓRA

Zásadně nesouhlasíme se způsobem, jakým některé oficiální sdělovací prostředky, především čas. televize, informují proti vůli naprosté většiny svých pracovníků o posledních masových vystoupeních občanů v Praze a dalších městech republiky. Z požadavků, vyslovených občanským fórem nebyl splněn ani jediný, přesto jim vyslovuje podporu stále více československých občanů.

Pro to opakovaně požadujeme:

1. Aby neprodleně odstoupili ze svých funkcí ti členové předsednictva ÚV KSČ, kteří jsou bezprostředně spojeni s přípravou intervence pěti států Varšavské smlouvy roku 1968 a kteří jsou odpovědní za mnohaletou devastaci všech oblastí společenského života u nás, jakož i ti politici, kteří jsou bezprostředně odpovědní za stupňování politického napětí v posledním období a za sérii represivních zákroků proti pokojným shromážděním občanů, jež vyústily do tragického masakru účastníků shromáždění k uctění památky Jana Opletala 17. 11. 1989 v Praze.
2. Aby byla neprodleně ustavena parlamentní komise, která konkrétně zajistí viníky masakru ze dne 17. 11. 1989 a dalších zásahů proti shromážděním občanů v posledním období. V této komisi musí být zástupci občanského fóra.
3. Aby byli neprodleně propuštěni vězňové svědomí, včetně těch, kteří byli zadrženi v souvislosti s posledními manifestacemi.
4. Aby byla neprodleně respektována svoboda tisku a informací. Aby nebylo státní mocí bráněno šíření pravdivých a úplných informací, a zejména, aby státní mocí nebyly vytvářeny informace zkreslené a nepravdivé, sloužící k manipulaci veřejným míněním, jak je tomu v současných dnech a hodinách.

Jedině splnění těchto požadavků může otevřít našim národům cestu ke skutečně demokratickému společenskému uspořádání.

Výstražná generální stávka v pondělí 27. 11. 1989 od 12.00 do 14.00 hodin bude výrazem podpory těchto požadavků.

Občanské fórum

V Praze dne 22. 11. 1989

vých bodů Mostu v denním tisku. Vstřícnost projevil v revizi pohledu na invazi z roku 1968 a následnou normalizaci. Dle pozdějších výpovědí Horáčka a Kocába hovořil o velkých demonstracích v NDR, které jsou nadějí na změnu.

Dne 19. listopadu bylo též založeno Občanské fórum (OF). Vznik této platformy, která měla zajistit dialog s vládnoucí mocí, vzešel z porady Charty 77 u Václava Havla. V průběhu dne byly zformulovány čtyři základní požadavky OF: 1. Odstoupení činitelů spojených s přípravou a následky intervence v r. 1968; 2. Okamžité odstoupení Miroslava Štěpána a Františka Kincla, kteří byli nejvíce odpovědní za policejní zásah ze 17. listopadu; 3. Vytvoření komise s účastí OF k vyšetření zásahu; 4. Propuštění politických vězňů. V sále pražského Činoherního divadla bylo ještě téhož večera po diskusi Občanské fórum zaktivizováno. Členové OF rovněž vyjádřili podporu studenty plánované generální stávce, která měla připadnout na 27. listopad. Václav Havel rovněž vyjádřil naději, že fóra budou vznikat po celé republice, v továrnách, školách, zkrátka na všech myslitelných úrovních.

Již v sobotu 18. listopadu zahájil rýmařovský Klub amatérských výtvarníků (KAV) vernisáž výstavy zakazovaného sochaře Jiřího Jílka ze Sobotína. Vynikající výtvarník svými křesťanskými náměty socialistickým kulturtrégrům nekonvenoval. Na vernisáž přinesl pan Marcel Labounek první zprávu o událostech v Praze, kterou vyslechl v polském rozhlasu. Informace se stala prvním impulsem pro dobře informovanou část členů klubu a jejich přátel ke každodenním schůzkám, kde se probírala nová situace a zvažovalo se, jak postupovat dál.

Logo Občanského fóra na pohlednici.

Okresní výbor KSČ v Bruntále v prohlášení z 20. listopadu 1989 podpořil zásah bezpečnostních složek proti lidem na Národní třídě. Na některých domech v Rýmařově se objevily nápisy volající po odstoupení OV KSČ Bruntál. (Foto: Bohumil Švéda)

Na Rýmařovsku se jako první „probudili“ v Břidličné. Na členské schůzi Základní organizace KSČ a Revolučního odborového hnutí ČSSR Břidličná vyzvali 20. listopadu představení obou organizací zaměstnance statku Ryžoviště, aby odsoudili pražské vysokoškoláky, kteří brutálně „tloukli“ příslušníky VB. Reakci, s jakou se střetli, však zdaleka nečekali. Neposlušný podřízení statečně odmítli a na místě spontánně založili první Občanské fórum v našem regionu. Jako houby po dešti rostla OF i jinde. Většina obyvatel změny vítala, mezi našinci však byli i tací, kteří nechápavě kroutili hlavou a divili se, „co si to študáci dovolují“.

Režim zůstal až na několik málo provolání v rozhlase a televizi překvapivě pasivní a během víkendu nepodnikl žádnou protiakti. Tím se misky vah převážily na stranu opozičních skupin. Až v pondělí 20. listopadu se sešli čelní komunisté na zasedání politbyra ÚV KSČ. Federální vláda i vlády České socialistické (dále jen ČSR) a Slovenské socialistické republiky (dále jen SSR) odmítly vyjednat s demonstranty za atmosféry sílícího tlaku na KSČ a její představitele. Projevovala se zde v plné míře zkonstatělost režimu, jehož lídři v myslích zůstali někde v 70. letech, v době normalizace, a nebyli schopni adekvátně reagovat na novou situaci ve společnosti. Komunisty postupně opouštěli i jejich dosavadní „spojenci“ z Národní fronty – například Československá strana socialistická opustila komunistické teze o demokratizaci a začala volat přímo po demokracii.

VI. Od stávky studentské ke generální

V pondělí 20. listopadu na pražských vysokých školách propukla studentská stávka, která se do dalšího dne rozšířila na prakticky všechny české i slovenské univerzity. Studentské hnutí začalo vystupovat jednotně. Na Václavském náměstí se od 20. listopadu tvořily denně ohromné demonstrace. Hned na té první se sešlo odhadem 100 až 150 tisíc lidí (podle historika Jiřího Suka dokonce až 200 tisíc), protesty sílily i v dalších městech. Ve společnosti to vřelo a nepřipravený režim ztrácel sílu i odvalu. Když se o počtu účastníků masového protestu dozvěděl člen politbyra ÚV KSČ Jan Fojtík, prohlásil: „Toto je, soudruzi, konec. Tohle už žádnou naši protidemonstraci nepřebijeme.“ Z výroků se snad dá soudit, že komunisté uvažovali taktéž svolat příznivce na svoji podporu, ale tu ztráceli i u těch vrstev společnosti, které dosud stály na její straně. Přibývalo odvahy a vracely se naděje z osmašedesátého. Iniciativa Most zprostředkovala první setkání Občanského fóra s Ladislavem Adamcem. Delegaci OF vedl Václav Havel, kterého však premiér odmítl přijmout, a tak první kontakt s vládní mocí vedl herec Jiří Bartoška. Dne 21. listopadu se na veřejnosti poprvé objevila tvář známého disi-

Plakát z dílny studentů Univerzity Palackého v Olomouci, který vyzýval občany k zapojení do generální stávky 27. listopadu 1989.

(Archiv MMR)

denta Václava Havla. Téhož dne režim naznačil jediné vážnější záchvěvy vlastní sebeobrany. Ve večerních hodinách vystoupil se svým projevem k situaci v zemi v ČST Miloš Jakeš. Z jeho slov bylo patrné nepochopení společenských změn. Odmítal dialog s opozicí, trval na „československé cestě za přestavbou“ a socialismus považoval za jedinou možnou alternativu rozvoje země. Těch, kteří na tato slova slyšeli, však bylo čím dál méně. Například delegace z kladenských závodů po KSČ žádala „rázná opatření proti rozvrátitým silám“. Co si můžeme pod těmito opatřeními představit? Na Ministerstvu národní obrany zasedalo kolegium, na němž ministr, zarputilý komunist a generál Václavík, zjišťoval možnosti a připravenost armády zasáhnout proti demonstrantům. Počítalo se i s tím, že armáda převezme rozhlas a televizi. Obě instituce totiž dávaly „až příliš mnoho“ prostoru opozici. Ve hře bylo nasazení obrněného vojska, zejména 4. tankové divize. O dva dny později pplk. Zbytek nabídl, že v Praze zasáhne se svou 1. tankovou divizí. Přípravovalo snad ÚV KSČ sametové revoluci stejný osud jako čínští komunisté studentům protestujícím na náměstí Nebeského klidu v červnu 1989? V noci z 21. na 22. listopadu se k Praze sjelo na 4000 příslušníků Lidových milic (LM), kteří měli převzít kontrolu nad vysokými školami a divadly. Velení nad LM příslušeno přímo generálnímu tajemníkovi ÚV KSČ. Miloš Jakeš však k jejich nasazení nedal svolení, a tak milicionáři sehráli pouze úlohu hrozící pěsti, která se brzy stáhla. Až 22. listopadu přivedla vzpoura pracovníků ČST události i na obrazovky. Přiblížil se státní převrat. Před očima zděšených diváků se odvíjely drsné obrazy masakru na Národní třídě. Sovětské okupační síly se však díky M. Gorbačovovi a E. Ševarnadzemu od situace di-

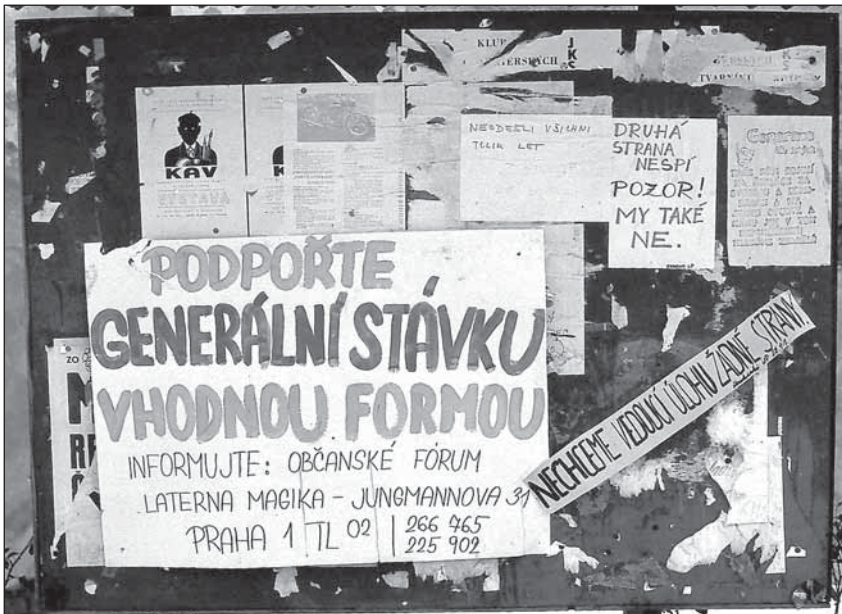

V den generální stávky vyšel průvod zaměstnanců Státního statku z Vajglova do Ryžoviště. (Foto: Jindřich Štreit)

stancovaly. Situace dospěla do kritického bodu. Kdo neměl televizi, mohl i v Rýmařově zajít do Domu kultury, kde běželo vysílání non-stop. Diskutovalo se o situaci a na schůzkách Klubu amatérských výtvarníků začalo krystalizovat městské Občanské fórum. Situace v Rýmařově byla zatím relativně poklidná. Lidé sice o dění v Praze diskutovali, sami však zůstávali spíše pasivní.

Jakékoliv úvahy o tom, že by režim revoluci zabránil ozbrojenou mocí, zřejmě upadly v zapomnění 23. listopadu, kdy jeden z čelních komunistických představitelů Miroslav Štěpán vystoupil před dělníky z ČKD. Původně si sem zřejmě přijel pro potvrzení toho, že pracující lid i nadále stojí za komunistickou stranou, namísto toho se mu dostalo vypískání, a musel tak svůj projev předčasně ukončit. Jeho vystoupení se stalo symbolem toho, že i dělnická třída se přidává na stranu revoluce. Týden po zámkroku na Národní třídě již pod tíhou všech okolností odstoupil generální tajemník ÚV KSČ Miloš Jakeš, který byl nahrazen neznámým Moravcem Karlem Urbánkem. Rezignovalo též kompletní předsednictvo ÚV KSČ. Strana začala být ve velké defenzivě. Do závodů, včetně těch na Rýmařovsku, přijížděli studenti moravských univerzit. Vysvětlovali události 17. listopadu, přinášeli letáky a prohlášení. Přesvědčovali a informovali o stavu věci – někde nadšeně vítání, jinde zas hrubě vyhánění.

V sobotu 25. listopadu opustilo věznic několik politických vězňů a v Praze na Letenské pláni se sešla první velká demonstrace pod taktovou Občanského fóra, na niž dle odhadů přišlo až 800 tisíc lidí.

Plakáty a nápisy vyzývající občany k zapojení do generální stávky 27. listopadu 1989 se objevily i v Rýmařově. (Foto: Bohumil Švéda)

VII. Vznik rýmařovského OF a dění v okrese Bruntál

V okrese Bruntál zůstali představitelé Okresního výboru KSČ v prvních dnech po zásahu na Národní třídě nekriticky věrní nejtvrdší linii režimu. Vedoucí tajemník Josef Mezuliánik svolal na pondělí 20. listopadu předsednictvo OV, z jehož zasedání vydali okresní komunisté stanovisko, které si v ničem nezadalo s propagandou režimu z 50. let: „Jak nás informovaly naše sdělovací prostředky – československá televize a rozhlas – došlo v Praze po skončení vzpomínkového průvodu k 50. výročí 17. listopadu k protistátnímu vystoupení některých účastníků. Znovu se ukázala pravá tvář našich vnitřních

nepřátel, kteří organizování a podporování západními sdělovacími prostředky zneužili pietní vzpomínky památce Jana Opletala a dalších studentů zavražděných německými okupanty ke zcela jiným cílům. Toto protisocialistické vystoupení bylo předem a plánovitě připravováno jako pokus k vyvolání záměrné provokace. O tom svědčí početná účast zvláštních zpravodajů západních sdělovacích prostředků i fakt, že někteří z nich už předem ohlašovali, že se počítá s krveprolitím. Do tohoto rámce plně zapadá i skutečnost, že byla dána do oběhu nepravdivá zpráva o smrti jednoho z účastníků této de-

Vážení spoluobčané, přátelé,

26.11.1989 bylo v Rýmařově ustaveno Občanské fórum. Jde o volné sdružení občanů - komunistů, příslušníků jiných politických stran, organizací sdružených v Národní frontě, neoficiálních struktur i lidí, kteří nejsou členy žádné strany či skupiny. Občanské fórum je otevřené každému, komu není lhostejný další osud naší země. Chceme socialismus, ne však takový, jaký se nám snažil vnucovat letitý mocenský monopol jedné strany. Proto důrazně odmítáme jakoukoliv kodifikaci vedoucí úlohy KSČ. Vedoucí role v každé, tím spíše socialistické společnosti nemůže být výsledkem žádného administrativního opatření, ale pouze výsledkem přirozené autority a vážnosti. Proto se jednoznačně stavíme za vytvoření pluralitního politického systému, založeného na naprosté rovnosti práv i povinností všech politických stran a zájmových sdružení bez ohledu na to, zda tyto jsou nebo nejsou členy Národní fronty.

Stejně jako studenti a pracující v Praze, Bratislavě a mnoha dalších městech v celé naší republice žádáme okamžité vypsání svobodných voleb. Zároveň protestujeme proti prohlášení předsednictva OV KSČ v Bruntále, otištěném v Rudém právu 21.11.1989. Toto prohlášení v rozporu s vůlí naprosté většiny národa - a nepochybuje o tom, že i v rozporu s názory a postoji obyvatel bruntálského okresu - "vyslovuje plnou podporu opatřením k udržení kázně a pořádku", tedy i zákroku Bezpečnosti v Praze 17. listopadu. Toto prohlášení je zcela odtrženo od současné reality, od názorů, přání a vůle obrovské většiny obyvatelstva, dělníky a komunisty nevyjímaje. Vyzýváme současně OV KSČ v Bruntále, aby následoval příkladu ÚV KSČ jak v nalezení reálnějšího pohledu na současnou situaci, tak i v příslušných kádrových změnách.

Rýmařovskou veřejnost budeme o činnosti Občanského fóra informovat průběžně všemi dostupnými prostředky.

V Rýmařově, 26.11.1989

Za Občanské fórum:

(Handwritten signatures and names of the founding members of the Rýmařov Civic Forum)

Chalupova J.
Jahradská
Berm

R. Karel
Svoboda
Kučera
Výšňák
Bouda

(Other illegible signatures)

monstrace. Šířily ji jak nezákonné skupiny, tak některé západní sdělovací prostředky, bez ohledu na to, že v našem rozhlasu a televizi byla tato zpráva neustále dementována. V takto vyvolané psychóze byly v sobotu a neděli organizovány v Praze nové demonstrace. O tom, jak si představují dialog, hovoří hesla, která byla davem skandována. Vzhledem k charakteru událostí byl nezbytný zásah pořádkových sil k obnově pořádku a kázně. Rozhodně odsuzujeme pokusy nepřátelských sil o politický zvrat v naší zemi, různé nátlakové akce studentů a některých herců pražských i krajských divadel. I v našem okrese řešíme druhým rokem úkoly přestavby a demokratizace naší společnosti. Jsme přesvědčení, že většina mladých lidí, pracujících a občanů našeho okresu odsoudí organizátory a iniciátory protisocialistických akcí, vyvolávání neklidů, narušování pořádku, pokojné práce a života nás všech. Obracíme se na komunisty, příslušníky ČSL (Československé strany lidové – pozn. autora) a ČSS (Československé strany socialistické), členy společenských organizací Národní fronty, pracující v našich průmyslových a zemědělských podnicích a závodech, na pedagogy a studenty, pracovníky státních orgánů, kultury, všechny občany našeho okresu, aby zajistili na svých pracovištích klid, pořádek a plynulou práci. V duchu revolučního odkazu Vítězného února, v souladu s novými požadavky doby spojme své síly k další výstavbě socialismu v naší vlasti.“

Zatímco ještě před týdnem zachovával OV KSČ v Bruntále přísnou poslušnost ÚV, s tím, jak rostl odpor v našem koutku republiky, začali tát i mnozí dosud nejzavilejší místní komunisté. S blížícím se datem generální stávky se snažili působit konstruktivněji a smířlivěji. V sobotu 25. listopadu vydal okresní výbor několik stanovisek, v nichž například podpořil změnu na pozici generálního tajemníka strany, volal po větších změnách v předsednictvu i na sekretariátu strany. Nadále se však snažili v bruntálském „Kremlu“ (sídle OV KSČ na Dukelské ulici) mobilizovat komunisty v celém okrese, aby nedefinovanými prostředky udrželi pořádek ve městech i obcích a zajistili plnění hospodářských plánů. Všem bylo jasné, co snaha okresního výboru strany znamená. Generální stávka již byla za dveřmi.

Přáním zakladatelů pražského Občanského fóra bylo, aby lidé zakládali místní fóra vesvém bydlišti, na školách, pracovištích a v různých organizacích. Třebaze také v Rýmařově byli lidé událostmi pobouřeni a sledovali dramatické dění, jen drobné skupinky připravovaly zásadnější akce. Až 26. listopadu, kdy již v Praze probíhala druhá velká demonstrace na Letné, za účasti komunistického premiéra Adamce, s jehož vládou začalo OF téhož dne vést oficiální rozhovory, se ledy výrazněji pohnuly i v našem městě. V neděli 26. listopadu se v bytě Luboše Tesaře, tehdy redaktora Mladé fronty, sešla skupina členů KAV a po vzoru obdobných organizací se dohodla na založení městského Občanského fóra a získání podpory obyvatel Rýmařova. Zároveň doplnili text pánů Tesaře, Požára a Měráka vysvětlující evidentní nutnost změn, myšlenky a záměry fóra. Dohodli se, že kromě přátel, vytipovaných rodin, jejichž názory znali, navštíví a požádají o podporu i další spoluobčany, kteří měli stvrdit svůj souhlas podpisem. Většinou se setkali se sympatiemi a podporou, ale sporadicky též s hrubými výhrůžkami. „Takto vzniklo během asi šesti hodin 26. listopadu 1989 OF v Rýmařově,“ vzpomíná Luboš Tesař.

Pod zmíněný dokument se téhož večera podepsalo několik desítek občanů a každý den se přidávali další až po desítky stovek. Hlásili se k požadavkům OF i studentů a současně se vymezili proti předsednictvu okresního výboru KSČ Bruntál, které v Rudém právu dne 21. listopadu nechalo zveřejnit své prohlášení schvalující zásah bezpečnostních složek na Národní třídě. OF vyzvalo předsednictvo OV k rezignaci. Text zval korektně ke spolupráci „všechny, kterým není lhostejný osud naší země“, „občany-komunisty, příslušníky jiných... stran, členy Národní fronty“ (Národní fronta Čechů a Slováků – sdružení politických stran, později byly do něj přijaty i další organizace, které

bylo založeno za účelem převzetí řízení státu po druhé světové válce) a především občany z dalších organizací, neoficiálních struktur i lidí bez jakéhokoli členství. OF zůstalo otevřeno každému, autoři se nezřikali ani levicových názorů, „*chceme socialismus, avšak takový*“, co nebude vnucovat „*mocenský monopol jedné strany*“. Požadovali vypsání svobodných voleb.

Rýmařovské Občanské fórum zvolilo šest mluvčích, jimiž se stali Luboš Tesař, Jiří Karel, František Vychodil (†), René Zatloukal (†), Jiří Kubita (†) a Miroslav Růžička, jejichž úkolem bylo promlouvat na shromážděních, tlumočit požadavky a vysvětlovat postup celorepublikového i rýmařovského fóra. Za existenci a nesmírně náročnou činnost OF patří především největší dík lidem z KAV: Petře Klimentové, Zdeňku „Sallymu“ Doležalovi (†), Vladimíru Měrákovi (†), Miloši Požárovi, Romanu Karlovi, Richardu Matuškoví, Pavlu Vidlářovi, Marku Zothovi, Tomáši Králíkovi, Pavlu Sivákovi – zakladateli místní romské iniciativy (ROI) a dalším vzdělaným, inteligentním, nezištným, pracovitým a vytrvalým příslušníkům tehdy mladé generace, na nichž ležela unavující činnost OF po celé dny a týdny. Kromě mluvčích se aktivně účastnili práce OF též Bohumil Servus, Jarmila Labounková s manželem, František Stanzel s paní Janou, Josef Švéda, Ivan Sigmund, bratři Zdeněk a Pavel Rychlí, Miroslav Zatloukal, Antonín Kamenský a postupně přibyl nespočet dalších Rýmařovanů, např. učitelky Vlasta Vykrutíková s kolegyní Annou Chlebničkovou ad.

Den po vzniku rýmařovského Občanského fóra se konala celorepubliková generální stávka, k níž se připojili i pracující v rýmařovských závodech, ačkoliv vedení těchto státních podniků bylo stále spíše na straně komunistické strany a mělo tendenci odrazovat pracující od účasti. Generální stávka začala v pravé poledne a trvala do 14:00. Na rýmařovském náměstí se spontánně sešlo na 400 lidí: studenti, pedagogové, zaměstnanci RD Rýmařov a řada dalších pracujících. Se vznikem OF a jeho prohlášením seznámil shromážděné René Zatloukal z okna radnice přes rozhořčený odpor předsedy Městského národního výboru a tajemníka.

Zapojení studentů do generální stávky neproběhlo bez problémů. Tehdejší ředitel gymnázia účast studentů na stávce zpočátku posvětil, v den stávky však své rozhodnutí změnil a studentům dokonce zakázal uspořádat i společné shromáždění v prostoru školní tělocvičny. Ti však příkazu neuposlechli a s podporou většiny profesorského sboru je uspořádali. Ustavili též stávkový výbor, neboť se představitelé SSM školy taktéž postavili proti stávce. Společně s obdobným výborem pedagogů pak studenti vyjádřili nedůvěru řediteli školy a v lednu 1990 dosáhli jeho odvolání.

Tentýž mrazivý a větrný den uspořádalo o 17. hodině před Domem kultury městské OF své první veřejné vystoupení. Lidé uprostřed bí-

Koordináční centrum rýmařovského Občanského fóra na náměstí Míru. Dům byl pro havarijní stav po sametové revoluci zbořen, na jeho místě dnes stojí dům čp. 29.

(Foto: Bohumil Švéda)

RÝMAŘOVSKÉ FÓRUM

4

26.2.1990

Vydává KOC - OF R ý m a ř o v

Kulatý stůl OF a MěNV Rýmařov 19.2.1990

Hovořilo se zde o nedořešeném osudu Stálinova pomníku z přecházejícího plenárního zasedání 25.1.1990. Byli jsme informováni, že MěNV navázal předběžný kontrakt s podnikem zahraničního obchodu ARKIA, kde jednal o prodeji pomníku do zahraničí. Tato instituce za své zprostředkované služby chce 10% provizi. Současně bylo jednáno s městem Zábřeh, který by si nechal 20% provizi za sprostředkování prodeje. V současné době díky ukvapenému zásahu některých občanů města je však socha Stalina značně poškozena a tak znehodnocena. Vyzýváme občany, aby sochu neničili, získaný finanční obnos by měl být použit na vybavení naší nemocnice.

S konečnou platností se dohodlo přejmenování tří ulic. Vycházelo se z přání obyvatel města, kteří v těchto ulicích žijí. Ulice Vítězného února na ulici U rybníka, Gottwaldova na Radniční a tř. Lidových milicí na Větrnou.

Dalším požadavkem jednání byla příprava veřejného shromáždění občanů Rýmařov, MěNV a OF. Programem této akce bylo začlenění města do Svazu svobodných měst a obcí a rozvoj placených služeb ve městě. OF mělo zajistit moderátora, prezenci a propagaci této akce. Veřejné schůze 20.2.1990, která se konala v KD Rýmařov, se zúčastnilo asi 300 občanů. Větší část občanů ze schůze odcházela nespokojena, poněvadž zde nebyly zodpovězeny dotazy týkající se služeb města. Dojem většiny zúčastněných byl, že vedoucí OPS byl na tuto akci nepřipraven.

Dalším bodem jednání u kulatého stolu byla kontrola akčního programu. Při kontrole čistoty ovzduší se zjistilo, že nejvíce na jeho znečištění se podílí podnik Hedva. Stanovilo se, že náprava musí být zajištěna do konce února. Pokud nebude splněna, bude vlník postižen. Diskutovalo se i k problému střelnice (na stráni). Stavba byla zastavena, proběhla jednání mezi Svazem, Junákem a MěNV. Do 30.6.1990 se musí plocha upravit, projekt na úpravu bude schválen na plenárním zasedání MěNV. Zjistilo se, že zatím není prováděna kontrola a rozbor pitné vody.

lé chumelenice vyslechli emotivní projevy tří mluvčích fóra, kteří je seznámili s momentální situací v republice a městě, očekáváním a dosud ne zcela jasnými možnostmi změn i nutností jednoty proti totalitnímu systému. Velmi zaujala odborná zpráva o bídném zdravotním stavu místní komunity a nevalné perspektivě u nejmladší generace kvůli nekvalitní, ba infikované stravě. Shromáždění měli možnost veřejně se vyjádřit a bohatě ji využili. Požadovalo se odstoupení tří zaměstnanců městského národního výboru i odstranění Stalínovy sochy. Rýmařovský kronikář Vratislav Konečný odhadl počet přítomných na zhruba tisíc občanů města. Na 400 z nich podle údaje zveřejněného v 1. čísle Rýmařovského fóra podepsalo v následujících dnech výzvu k odstoupení zmíněných, což se nejspíše během ledna 1990 stalo po jednáních u kulatého stolu skutečností.

Generální stávka proběhla v obcích na celém Rýmařovsku. V Břidličné se k ní přidali zaměstnanci Kovohuti a uspořádali hodinový mítink před závodem. Zaměstnanci Státního statku Břidličná se sešli na nádvoří a společně besedovali s místním OF nad zákrokem ze 17. listopadu. Zaměstnanci z hospodářství Vajglův se pro změnu vydali na pochod na ředitelství do Ryžoviště, kde diskutovali s ředitelem závodu a výborem ROH. Ke generální stávce se připojily i mateřské a základní školy, které sice nepřerušily výuku, ale učitelé a učitelky s dětmi hovořili o nové situaci v republice. Byla však i pracoviště, jako nepřetržitě provozované nemocnice, které se z pochopitelných důvodů nemohly ke stávce připojit. V těchto zařízeních však zaměstnanci alespoň v menší míře manifestně vyjádřili podporu stávce a idejím, pro něž byla svolána. Podle pozdějších odhadů se generální stávky zúčastnilo 75 % obyvatelstva země. Šlo o jasnou demonstraci vůle národa, který si po 40 letech útlaku přál změnu.

Další Občanská fóra vznikala jako houby po dešti, založili je též zaměstnanci rýmařovského ČSAD, Státních statků, závodů Hedvy a dalších podniků. Podpora OF byla v továrnách značná. Například OF podniku Kovohutě Břidličná získalo během prvních prosincových dnů na 700 podpisů zaměstnanců, zvolilo osm mluvčích, kteří měli být vždy po měsíci obměněni. Množství komunistů včetně vyšších hodnostářů vystupovalo z KSČ, zmizely organizace SČSP (Svaz československo-sovětského přátelství), další mizely ze Socialistického svazu mládeže (SSM). Pionýrská organizace se stala na léta neviditelnou. Přes pozornost věnovanou StB nedokázal tvořit se stát

Občané Rýmařova si před Koordinacním centrem Občanského fóra čtou informace vyvěšené ve výloze. (Foto: Bohumil Švéda)

zabránit ničení archivních dokumentů a včas stíhat ty, kteří se dopustili zločinů proti lidskosti, kteří zavinili nebo způsobili smrt na hranicích či úmrtí politických vězňů. Řada bývalých komunistů vstoupila do nových stran, nejen levicových. Ti, kdo své přesvědčení nezměnili, se stáhli do ukřivděného mlčení a za zlá léta totality očekávali krutou odvetu, která však nikdy nepřišla.

Občanské fórum se stalo hybatelem změn a morální protiváhou komunistického vedení města. Zastávalo úlohu mluvčího občanů a nemělo žádnou správní či právní moc. Sídliho v bývalém holičství, později pobožce České státní pojišťovny v neobydlené zvlhlé budově na náměstí Míru. Výlohu zaplnily zprávy dalších OF, jež přicházely z prostředí skvěle informované pražské Demokratické iniciativy, z Olomouce i mnoha dalších zdrojů. Začal vycházet občasník Rýmařovské fórum, užíval se rozhlas po drátě, pořádaly diskuse a psaly petice s cílem zapojit do dění celou veřejnost, uklidnit atmosféru a eliminovat obavy. Fórum se snažilo ovlivňovat správu města, prosadit politické změny, a organizovalo proto kulaté stoly s vedením města.

Lidé z Městského národního výboru svou účast podmiňovali mnoha požadavky. Odmítali třeba jednat, pokud nezmizí protestní nápisy. OF optovalo pro dohodu a do únosné míry se podřízovalo. Lidé se začali obracet na OF i s osobními problémy, třeba s žádostmi o byt. Někteří neměli představu o OF ani důvěru k jeho protagonistům a k tomu přistupovala obava ze stálého působení StB či agentů, kteří se však v rýmařovském OF na rozdíl od bruntálského (reprezentovaného též agentem StB „Břízou“) patrně nevyskytli, ačkoli někteří v Rýmařově roky působili. Leccos vykonali „osmašedesátníci“, bývalí členové strany postížení v letech 1969/70.

OF se nikdy nestalo sekyrnickým výborem obecněho blaha, spolupracovalo s lidmi ze závodů i institucí, kde požadovali odchod zprofanovaných jedinců ve funkcích (alkoholiků, neschopných lidí či prominentů). Nikdy nebyla zneužita tzv. „revoluční spravedlnost“, jak někteří očekávali či chtěli. Revoluční „kácení stromů s padáním třísek“ se nekonalo. Šlo o přesvědčování, nikoli vnučování. Pokud došlo ke zjevné křivdě, členové OF se jí snažili eliminovat. OF nejednou bránilo i neprávem napadané straníky, ale umožnilo bohužel, aby zůstali ve funkcích i lidé nevhodní. OF vycházelo z obecného programu otevřené celorepublikové organizace. Optovalo pro právní stát, nápravu křivd,

Podporu studentům a disidentům z Prahy a dalších větších měst vyjadřovali pracující v Rýmařově různým způsobem. Takto např. ozdobil řidič nápisem traktor.

(Foto: Bohumil Švéda)

nezávislou justici, obnovu demokracie, rovnoprávnost federativních republik, návrat do Evropy a začlenění do EU a NATO. Podporovalo soukromé podnikání, rovnost, názorovou pluralitu a soutěž i ochranu životního prostředí. Plánovalo návrat ke světové kultuře i svobodě uměleckého vyjádření. Žádalo okamžité zrušení cenzury, návrat k humanitě, akademické svobodě, širšímu vzdělání, otevřenému dialogu apod. Místní fórum a další v závodech či školách doplnily program o konkrétní priority, které členové hnutí prosazovali v obci nebo na pracovištích.

Rýmařovské OF usilovalo o dokončení stavby 1. ZŠ, rozšíření výuky cizích jazyků, ochranu a rekonstrukci historického jádra Rýmařova i cenných objektů města či zámku Janovice, rozšíření bytového fondu, hledalo způsob, jak vyhovět obecnému přání odstranit sochu Stalina, zřídit místní bytový podnik, pobočku čs. banky, zajistit do-

statek vody, dokončit plynofikaci na Bezručově ulici, dávalo impuls k zachování a ozdravení přírody i kulturní krajiny. Požadovalo okamžitý odchod okupačních vojsk, jež ohrožovala náš kraj z vojenského prostoru na Libavě či bruntálských a krnovských kasáren. Žádalo vrácení státem zcizeného majetku, modernizaci a úpravu nemocnice či obsazení vedoucích míst lidmi mravně a odborně způsobilými atd. Spolupráce členů OF byla velmi úzká, přátelská a především velmi vysilující. Policii (tehdy VB) v Rýmařově slouží ke cti, že se přiklonila na stranu OF a ještě na počátku února 1990 žádala o zásah OF, když zjistila, že je odposlouchávána přežívající služebnou StB (StB zrušil ministr Sacher až 15. února 1990). OF nahrazovalo městské zastupitelstvo, jež přestalo pracovat. K pochopení změn nejsilněji pomáhal tisk, rozhlas a zvláště televize. Zavládla nečekaná tolerance a zaklínadlem se stalo sametové motto: „*Nejsme jako oni!*“

VIII. Havel na Hrad

Generální stávka, aktivizace občanské společnosti, zformování organizované opozice v podobě Občanského fóra či pád komunistických režimů v Maďarsku, Polsku a NDR přiměl i naše komunisty, aby začali ustupovat ze svých pozic. Premiér Adamec přislíbil 28. listopadu po rezignaci Jakeše se Štěpánem, že do týdne zrekonstruuje svoji vládu tak, že v ní dostanou prostor i zástupci ostatních stran. Federální shromáždění následujícího dne jednomyslně odhlasovalo změnu ústavy. Vypuštěny byly následující články: 4. Vedoucí silou ve společnosti i ve státě je předvoj dělnické třídy, Komunistická strana Československa, dobrovolný bojový svazek neaktivnějších a nejuvědomělejších občanů z řad dělníků, rolníků a inteligence, 6. Národní fronta Čechů a Slováků, v níž jsou sdruženy společenské organizace, je politickým výrazem svazku pracujících měst a venkova, vedeného Komunistickou stranou Československa a 16. s odstavci (1) Veškerá kulturní politika v Československu, rozvoj vzdělání, výchova a vyučování jsou vedeny v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu, a v těsném spojení se životem a prací lidu. (2) Stát spolu se společenskými organizacemi všemožně podporuje tvůrčí činnost ve vědě a umění, usiluje o stále širší a hlubší vzdělanost pracujících a o jejich aktivní účast na vědecké a umělecké tvorbě a dbá o to, aby výsledky této činnosti sloužily všemu lidu. (3) Stát a společenské organizace soustavně usilují o odstranění přežitků vykořisťovatelské společnosti ve vědomí lidí.

Federální premiér Ladislav Adamec (KSC) přislíbil při jednáních s Občanským fórem, že svoji vládu zrekonstruuje tak, aby v ní zasedli i zástupci jiných stran. Výsledek byl zklamáním. Ve dvacetičlenné vládě měli komunisté většinu, na což byli i tímto plakátem upozorněni obyvatelé Rýmařova. (Foto: Bohumil Švéda)

Dne 30. listopadu 1989 byly zrušeny Lidové milice. Téhož dne rezignoval předseda MěNV v Rýmařově O. Vaníček a na jeho místo zvolilo 83 z 87 poslanců MěNV mladšího, dynamického nestraníka Miroslava Slováčka (*1948 Ondřejov), ředitele Technických služeb.

Shromáždění občanů před Národním muzeem v Praze svolané na podporu kandidatury Václava Havla na uvolněný post prezidenta ČSSR. (Foto: Jindřich Štreit)

Začala generální oprava radnice, kde tehdy pracovalo jen 23 úředníků. Noví zástupci města zahájili dostavbu nového vodojemu, opravu nemocnice a další potřebné akce. Do 4. prosince byly i v Rýmařově zajištěny zbraně Lidových milic (pistole, samopaly a kulomety s municí) v přísně střežených skladech podniků a uloženy ve skladech čs. armády.

Listopad se přehoupal do prosince a veřejnost s napětím očekávala slíbenou rekonstrukci vlády Ladislava Adamce. Výsledek všechny, kteří vkládali naději na změny v předsedu vlády, zklamal. Bylo z něj patrné, že komunistům, ač se zřekli vedoucí úlohy strany ve společnosti, zůstaly cizí nastávající změny a záměry opozičních skupin. Adamcova rekonstruovaná jedenadvacetičlenná vláda byla poskládána ze 16 komunistů, 1 lidovce, 1 socialisty a 3 nestraníků. Byť si vláda vytyčila jako jeden z úkolů přípravu svobodných voleb, byla odmítnuta jak Občanským fórem, tak Verejností proti násilí. Když Ladislav Adamec odmítl návrhy hnutí odporu, aby v jeho vládě zasedli např. Václav Klaus, Jiří Dienstbier(†) či Vladimír Dlouhý, které pova-

žoval za laiky, rozhodl se pro demisi, což učinil 7. prosince. Břímě okamžiku za komunistickou stranu připadlo Mariánu Čalfovi. OF ani VPN se slovenský politik nezdál vhodným kandidátem na pozici premiéra vlády, která má dokončit přechod k demokracii. Nebyl natolik výraznou osobností, aby získal podporu jak ve Federálním shromáždění, stále obsazeném v naprosté většině komunisty, tak ve veřejnosti, pro niž byl zcela neznámou osobou. Čalfa však splnil požadavek, aby vláda nebyla většinově komunistická. Dne 10. prosince tak prezident republiky Gustáv Husák jmenoval vládu, již tvořilo devět členů KSČ, přičemž část z nich, včetně Čalfy samotného, ze strany brzy odešla, 2 socialisté, 2 lidovci a 7 nestraníků. Poměr byl tedy 9:11 v neprospěch KSČ. Mezi osobnostmi, které ve vládě zasedly, byli ještě nedávno politický vězeň Ján Čarnogurský a Valtr Komárek, oba v pozicích prvních místopředsedů vlády, ministr vnitra Richard Sacher (člen vlády od 30. prosince), ministr financí Václav Klaus a ministr práce a sociálních věcí Petr Miller. Tzv. vláda národního porozumění zemi dovedla k předčasným volbám.

Zaplňené Václavské náměstí manifestuje na podporu Václava Havla, který byl 29. prosince 1989 Federálním shromážděním zvolen prezidentem. (Foto: Jindřich Štreit)

Jmenování Čalfovy vlády bylo posledním aktem, který ve funkci prezidenta republiky učinil Gustáv Husák. Symbol normalizace abdikoval krátce poté, co novým ministrem předal příslušná pověření. Stát nastoupil cestu k rehabilitaci demokracie a začal politický i hospodářský návrat k tradicím západní Evropy, jež utvářely český stát víc než tisíc let. Na politické scéně se začaly etablovat obnovené tradiční politické strany a s nimi začala rokem 1990 vznikat třístř zcela nových stran, straníček i hnutí. Když se nová vláda ujala práce, byl převrat takřka dokonán. Občanská fóra zůstávala i nadále aktivní. Rýmařovské vsvalo

12. prosince shromáždění do Domu kultury. Vystoupili vysokoškolsí studenti z Brna a herci z Divadla na provázku. Reč primáře interny MUDr. Růžičky měla mezi téměř pěti sty posluchači největší ohlas. Seznámil přítomné se stavem zdravotnictví v Československu, stále vysokou kojeneckou úmrtností, nízkým věkem průměrného dožití (muži 67, ženy 72), alkoholismem, nebezpečím radioaktivního kobaltu na katastru Rýmařova, nutností zlepšit životní prostředí apod. Varující čísla nebyla dosud známá. Každý mohl klást dotazy, projevit nespokojenost, cokoli navrhnout včetně změn v čele institucí a podniků nebo vznést konkrétní požadavky. Nový předseda MěNV

PROLETÁŘI VŠECH ZEMÍ, SPOJTE SE!

ROUDÉ PRÁVO

ORGÁN ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA

ČÍSLO 291 — ROČNÍK 70 (Právo lidu ročník 92) CENA 50 HALÉŘŮ

11 1989

Delegáti na sjezd zvoleni

Na konferenci v Brně vystoupil soudruh Karel Urbánek

V ČELE S PŘEDSEDOU MARIÁNEM ČALFOU
Vláda národního porozumění

Seďm nestraníků, dva členové ČSS, dva z ČSL, deset komunistů

VRÁTIT STRANĚ PŘÍTAŽLIVOST

Z besedy s tiskovým mluvčím předsednictva ÚV KSČ

Odstoupil prezident ČSSR

Generální stávka odvolána

Manifestace ke Dni lidských práv

MIMOŘÁDNÉ OKRESNÍ A OBVODNÍ KONFERENCE KSČ A KSS

Delegáti na sjezd zvoleni

Na konferenci v Brně vystoupil soudruh Karel Urbánek

Vrátit straně přítažlivost

Z besedy s tiskovým mluvčím předsednictva ÚV KSČ

Odstoupil prezident ČSSR

Generální stávka odvolána

Manifestace ke Dni lidských práv

Slováček upozornil, že odvolání jedinců bude nutné, zdůraznil však, že je třeba za ně najít hodnotnou náhradu, což nebylo lehké pro nezáměr občanů o místa ve správě města. Msta za příkoří zde neměla místo ani tehdy, a jak víme, ani později.

Od 16. prosince sledovali ohromení lidé na obrazovkách, jak v Rumunsku útočí proti demonstrantům v Temešváru tajná komunistická policie Securitate, což oficiálně odsoudilo vedení federální vlády, v jejímž čele byl komunist. Ještě před měsícem nemyslitelný akt. Vedle městských OF vzniklo i okresní fórum v Bruntále. Jednou z významných koordinovaných akcí okresního fóra byla petiční akce ze 17. prosince. Občané, kteří petici podepsali, apelovali na poslance Federálního shromáždění, aby do konce roku zvolili nového prezidenta, aby tato volba byla veřejná a bylo ji možno sledovat skrze televizní obrazovky. Rýmařovské OF se obrátilo jménem většiny obyvatel okresu Bruntál na poslankyni Federálního shromáždění Jaroslavu Šmehlíkovou s žádostí, aby se připojila k požadavku svobodné a veřejné volby nového prezidenta s tím, že „*již nejednou prokázala smysl pro realitu, potřeby a požadavky svých voličů*“. OF si velmi vážilo jejího souhlasu a hlasování v parlamentu. Rýmařovské OF mezitím narůstalo, soustředilo již 1250 lidí a současně vznikala nová lokální a závodní OF či stejné organizace různých institucí, škol a dalších skupin.

S pocitem velkého zadostiučinění sledovali Rýmařované 21. prosince ustanovení biskupa Msgr. Františka Vaňáka arcibiskupem olomouckým a metropolitou moravským. Po dlouhých 21 letech tak byl obsazen starobylý stolec sv. Metoděje. K vlastní intronizaci arcibiskupa Vaňáka došlo 17. března 1990 na Velehradě za účasti papeže. Oblíbený Jan Pavel II. mu slavnostně předal pallium, insignii náležející metropolitnímu arcibiskupovi a vyráběnou z vlny beránků po-

svěcených papežem na svátek sv. Anežky Římské. Ovečky se chovaly v klášteře Tre Fontane a stříhaly na Velký pátek. Ač těžce nemocný, vykonal toho pan doktor František Vaňák mnoho pro restauraci moravské katolické církve: obnovil Cyrilometodějskou teologickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci, pracoval na svatořečení Jana Sarkandera, vysvětil dva nové biskupy, přijal v olomoucké katedrále Matku Terezu či navazoval kontakty s českými krajany v zámoří, kde se stal čestným občanem amerického Hustonu.

Schylovalo se k volbě nového federálního prezidenta. Na Husákem uvolněný post byli 22. prosince navrženi pouze dva kandidáti, OF zastupoval Václav Havel a VPN Alexander Dubček, slovenský politik, bývalý generální tajemník KSČ a představitel Pražského jara. Pro Dubčeka šlo o možnost velké satisfakce za normalizaci a pošlapání idejí roku 1968. Nenahrávala mu však skutečnost nepsaných federálních pravidel o tom, že pokud bude prezident národnosti slovenské, měl by být premiér federace národnosti české. Koncem roku 1989 však zastával funkci předsedy vlády ČSSR Slovák Marián Čalfa a slovenské národnosti byl rovněž odstupující prezident Husák. V jeho neprospěch hrála též neschopnost předvídat zradu SSSR a nedostatek odvahy v Moskvě po 21. srpnu včetně podpisu pod nechvalně známým pendrekovým zákonem z roku 1969. Václav Havel se navíc mohl po dohodě s premiérem Čalfou opřít o podporu Federálního shromáždění. A tak byl 29. prosince 1989 stále ještě komunistickým FS jednomyslně zvolen prezidentem ČSSR. Většina poslanců neztratila ani tehdy nic ze své disciplíny, ale samozřejmě ne každý hlasoval podle instrukce vedení sněmovny, nýbrž podle svého rozhodnutí. Přesto zůstává samotný fakt, že státem nedávno vězněný disident Václav Havel byl poslanci téhož režimu jednohlasně zvolen prezidentem, byl tak absurdní, jako by pocházel z některé jeho divadelní hry.

IX. Počátek nové éry

Nekrvavá revoluce v Československu získala obdiv a uznání ve všech demokratických státech světa a jejím symbolem se stala sympatická osobnost moderního dramatika a vězně svědomí Václava Havla. Svět se otevřel i nám.

K symbolickému pádu nenáviděné železné opony došlo 23. prosince, když ministr zahraničí Jiří Dienstbier společně se svým západoněmeckým kolegou Hansem-Dietrichem Genscherem přestříhali smrtící dráty na česko-německé hranici. Československý stát začal navazovat půlstoletí zapomenuté přátelské a hospodářské styky se západní Evropou a Spojenými státy americkými. Prioritou zůstávalo zbavit se nebezpečné přítomnosti a hospodářské zátěže sovětské okupační armády. Začalo nelehké vyjednávání s představiteli rozpadajícího se Sovětského svazu o postupném stažení vojsk po dlouhých více než 20 letech.

Jak byla naše revoluce vcelku poklidná, sametová, si občané uvědomovali, když v přímém přenosu sledovali neskutečně krvavou revoluci v Rumunsku, kde se režim odhodlal k tomu, o čem naši komunisté jen uvažovali. Nasadil proti nespokojenému národu ozbrojenou moc s tanky. V přímém přenosu jsme mohli sledovat i popravu posledního diktátora v Evropě Nicolae Ceauscesca a jeho ambiciózní ženy Eleny.

Federální shromáždění připravovalo konání svobodných voleb a změny pocítovali všichni obyvatelé okresu Bruntál. Koncem roku změnila hlásná trouba okresních komunistů týdeník Vpřed dosavadní jméno. Nově se periodikum nazývalo Bruntálsko a bylo osvobozeno od kontroly OV KSČ. Začal se rozvíjet i politický život. Národní fronta přestala existovat a v Rýmařově ožila činnost Československé strany lidové a Československé strany socialistické. Mezi nově vzniklými subjekty se objevila Strana zelených a začala vyvíjet činnost jako vůbec první z nových stran. Ustanovena byla rovněž Československá strana zemědělská. Voliče chtělo v blízkých se volbách oslovit i Hnutí za samosprávnou demokracii – společnost pro Moravu a Slezsko. Přežívala také Komunistická strana Československa, která se potýkala se strmým úbytkem členstva. Zasedání MěNV Rýmařov začalo 4. ledna 1990 připravovat svobodné parlamentní a komunální volby, které připadly na 23. a 24. listopad.

Pomník sovětského diktátora J. V. Stalina v parku na třídě Hrdinů v Rýmařově. Jeho odstranění se v roce 1990 stalo symbolickou tečkou za sametovou revolucí ve městě, které se tak vypořádalo s komunistickou minulostí. (Foto: Bohumil Švéda)

Vzpomínky přímých účastníků listopadových událostí v Rýmařově

Jiří Karel

Ačkoli byla naše rodina s přáteli dobře informována o vývoji situace díky mému bratrovi, který se od 80. let účastnil činnosti v disentu a patří k zakladatelům Demokratické iniciativy spolu s Bohumilem Doležalem, Emanuelem Mandlerem a dalšími, ba neunikaly nám ani relace rozhlasu Svobodné Evropy, který se již nerušil, a přešel z novinek přicházela od kamarádů, nikdo z nás převrat nečekal. Státostrana se nám zdála věčná. Režim byl pro mě zásadně odpuzivý a na naší rodině nechal bolavé stopy. Od samého začátku komunistické diktatury jsem věděl, o co jde. Začalo to tím, že nám zakázali těsně po junáckém slibu katolický skaut (1949), kde jsem prožil to nejhezčí od roku 1945. Našeho vedoucího, nejčestnějšího, nejčistšího člověka, kterého jsem kdy poznal, zatkl a věznil dva roky. Můj strýc, kterého jsem měl nesmírně rád, přežil nacistické věznic a už od roku 1948 jej týrali komunisté na Pankráci. A přišly další, neměně tragické věci. Ambice jsem neměl a se svými názory se příliš neskryval, a přesto jsem nebyl díky svým skvělým žákům, spolehlivým přátelům, kteří měli podobné zkušenosti a názory, kolegům a přímým nadřazeným nijak umravňován, či dokonce, nedej Bože, udán (kromě tajemníka v Jamarticích). Nesnášel jsem režim, s nímž jsem 40 let nesouhlasil, cítil jsem se proto povinen účastnit se listopadových změn stejně jako stovky Rýmařovanů. Postupný pád režimu jsem sledoval s ohromnou radostí a zadostiučiněním, ba možná někdy s přehnanými nadějemi.

Od samého počátku jsem byl členem OF a spolu s léta pronásledovaným starším kolegou Františkem Vychodilem nás zvolili mluvčími do února 1990. Hlavní tíhu práce v OF nesli mladí, sympatičtí a chytrí lidé nejčastěji z KAV (Klubu amatérských výtvarníků), dodnes si jich hluboce vážím. Udělali mnohem víc než my starší. Informovali veřejnost, pomáhali ostatním, jednali s obtížnými protivníky z bývalé věrchušky u kulatých stolů, psali petice a někdy bránili i lidi neprávem obviňované bez ohledu na stranickou příslušnost. Především neubližovali, což bylo jako zjevení po době estébáků, udavačů, lág-rů, zkonstruovaných soudů či krajně trapných představitelů státu.

Později jsem byl zvolen do městské rady za KAN (Klub angažovaných nestraníků). Celé čtyři roky jsme se učili od přátel z Olchingu a později ze Schottenu, jak pracovat ve změněné situaci. Abychom zásadní věci zvládli, scházeli jsme se jedenkrát týdně od 14 až do 23 i 24 hodin, bylo-li třeba, i častěji. Se zastupitelstvem, které jsme

Jindřich Štreit

Sametová revoluce byla přelomová doba. Byly to dny, které lámaly dějiny. Takto jsme to všichni vnímali. A těmito dny vlastně začala i pro mě nová etapa života, nejen osobního, ale i v rámci celé naší vlasti. Sametová revoluce mě zastihla na několika místech, nejdříve v Olomouci, pak v Hradci Králové. Byla to doba, kdy mě například olomoucký malíř Václav Ztratil pozval na svou vernisáž obrazů. Jinak jsem přebýval na Státním statku v Ryžovišti nebo v Sovinci. Pro mě bylo největším zážitkem asi to, když jsme seděli u televize a sledovali zpravodajství, co se kde děje ve velkých městech, protože na vesnicích se toho zase až tak moc nedělo. Život šel dál. Samozřejmě se lidé najednou změnili, ředitel a všichni funkcionáři se najednou chovali jinak. Uvědomili si, že končí jejich etapa. A to jsem pocítil velmi silně, protože do listopadových událostí jsem byl na statku tím „nejposlednějším“. Prozatím se ale vyčkávalo. Čekalo se na to, jak se vše vyvine, zda se vše nezvrátí nebo se něco nestane.

Mí kolegové fotografové odjeli do Prahy – samotného centra dění sametové revoluce, já jsem prozatím zůstal na vesnici a vyčkával, co bude. Netrvalo dlouho a zaměstnanci statku vyhlásili 28. listopadu stávkou, informovali ředitele, že budou pořádat manifestační průvod z Břidličné přes Vajglov do Ryžoviště, ke kterému se mohl připojit kdokoliv z občanů. Z různých farem přijížděli ten den lidé, zapojovali se do průvodu nebo se setkali s ředitelem statku a chtěli vědět, jak to bude se Státním statkem dál. Ale v té době to ještě bylo velmi napjaté. Někteří lidé měli strach se těchto manifestací zúčastnit, pro-

naprosto respektovali, jsme se scházeli měsíčně. Bohužel ne vždy se dařily správné věci, třeba prosadit využití uvolněných jeslí na Lidické ke zřízení teprve pátého evropského centra na přípravu testovacích kompletů na AIDS, důvod veta byl velmi hloupý. Tisíckrát jsme dělali chyby, ale myslím, že jsme nyní správně připravili solidní startovní pozici.

Změny mi umožnily věnovat se muzejnictví a uchovat nálezy z minulosti města zde a nenechat je napospas prachu cizích depozit. Konečně jsem se mohl přiblížit aspoň na dohled svému celoživotnímu zájmu, jímž nebylo učitelství, ale klasická archeologie. Otevřela se mi svoboda slova bez hrozby existenčních potíží i kriminálu, přístup k moderní zahraniční odborné literatuře, spolupráci přes hranice, svobodnému objektivnímu bádání a publikování i k dosud tajným archivům, pravdivým informacím, volnosti přesvědčení, možnosti vybrat si svou cestu a konečně též přijatelnější životní podmínky.

Patříme k EU, naše armáda je úspěšnou součástí NATO a Ústavní soud je neúplatný. Pokud však sleduji výroky a snahy poslanců KSČM, kteří vydírají vládu (jež se vydírat nechá) a vehementně se tlačí zpět k moci, nebo jinak slušné spoluobčany, kteří jsou schopni vrhnout se na solidního a hodného člověka kvůli vlajce krutě postiženého himalájského národa a pro odlišný názor na našťestí jen momentálního hradního podnájemníka, jsem konsternován. Nechápu, proč lidé tak rychle zapomínají nekonečná šedivá léta bývalého režimu, strach („*když nepůjdeš do pionýra, nikam se nedostaneš*“, „*tohle nikde neřikej, nebo tě zavřou*“), uliční důvěrnice a trvalý nedostatek čehokoliv a také sovětskou okupaci s krvavým entrée v srpnu 1968. Nevím, byli jsme příliš sametoví? Skuteční viníci zůstali bez trestu a přestali jsme vnímat vinu udavačů StB. Nedej, Bože, návrat k rokům „proletářské diktatury“ a bezpráví normalizace, co se (pamatujete?) změnila v komedii projevem na Červeném Hrádku.

Rád vzpomínám svého kolegu a přítele Ing. Jaromíra Nováka, nadaného schopností číst mezi řádky Rudého práva, který dospěl k přesvědčení, že „*to praskne 1988 a nejpozději 1989*“. Bohužel se splnění své tehdy neuvěřitelné věštby nedočkal. Pamatuji velitele místní stanice SNB, který požádal shromáždění OF ještě na počátku února 1990 o pomoc, protože zjistil, že naše policisty dál pozorně sleduje StB, kterou zrušil, ale nezničil ministr vnitra Sacher teprve 15. dne téhož měsíce. Tak by se dalo povídat celé týdny...

tože se čekalo, jestli se zaběhnutý režim nevrátí zpátky. Do Prahy jsem odjel až v prosinci 1989, kde jsem nafotil známá foto z výstav – *Havel na hrad* a podobně.

Ale už v těch prvních dnech jsem najednou cítil, že z toho ušlápnutého dispečera bude asi najednou normálně vnímající člověk. A to se také stalo. Z dispečera se najednou stal člověk, který měl na starost personální oddělení. A protože jsem před sametovou revolucí nic nesměl, nebyl jsem tenkrát ani aktivní v žádné straně, spolku ani v Občanském fóru. Jezdil jsem do Olomouce, kde jsem byl účastníkem veřejného života, na fakultě jsem pobýval s profesorem Jařabem, o kterém se už v průběhu listopadových událostí vědělo, že bude později rektorem.

Listopadové události zcela určitě ovlivnily můj další život. Nejdříve, jak jsem se již zmínil, jsem v práci postoupil z dispečera na vedoucího personálního oddělení a dál to pokračovalo tak, že po roce jsem dostal výpověď a bylo mi sděleno, že na statku už pro mě není žádná odpovídající práce vzhledem k mému vzdělání. Proto jsem začal spolupracovat s odborem kultury Okresního národního výboru v Bruntále, kdy jsem měl na starost částečné dění na hradě Sovinci a následně jsem byl krátce zaměstnán jako pracovník Muzea Bruntál. Pro mě však bylo největší radostí to, že jsem mohl vystavovat. První výstavu předrevolučních fotografií jsem měl v Olomouci. Byla to první výstava, o které se dodnes hovoří a kterou pořádalo Muzeum umění společně s Vlastivědným muzeem. Následovala celá řada dal-

ších výstav, později i ze samotných listopadových událostí. Zúčastnil jsem se několika happeningů, kupříkladu v Divadle Oldřicha Stibora. Byla zde také moje výstava, na kterou přijel divadelní fotograf

Jaroslav Krejčí, a na jevišti jsme s Pavlem Zatloukalem měli takovou tribunu. Zřejmě největší výstavu jsem pak zažil v pražském Mánesu, k té byly vydány i publikace.

Marek Zoth

Vzhledem k tomu, že 17. listopad toho roku byl pátek, jsme v Rýmařově nic netušili... já tedy určitě. V sobotu podvečer se promítal v rýmařovském kině film *Vážení přátelé ANO* režiséra Dušana Kleina (nemá to vůbec žádnou souvislost s děním, ale já jsem byl unesen otevřeností a kritickým pohledem na tehdejší poměry v ČSSR – něco bylo ve vzduchu).

Nejsem si úplně jist, ale mám pocit, že v neděli kolem poledne jsem se dozvěděl od Romana Karla nebo od Vladimíra Měráka či Miloše Požára, že na Svobodné Evropě ve zprávách podali informaci o skutečném brutálním zásahu proti studentům na klidné demonstraci a že došlo k usmrcení studenta Martina Šmída.

V té době jsme se hodně setkávali a často debatovali o všem možném – umění, politice, budoucnosti, prostě o životě (nejčastěji v restauracích u piva a následně v kulturním domě, kde jsme měli nějaké prostory).

V úterý 21. listopadu jsem se zúčastnil školení na PC v Praze a shodou okolností jsme projížděli mezi Muzeem a Václavským náměstím, kde jsme k našemu úžasu viděli davy lidí s transparenty, vlajkami a trikolórou. (Pracovní povinnosti nám však nedovolily se zúčastnit... dnes bych to viděl a jednal jinak.) Musím uznat, že jsem byl tím pohledem na množství lidí v ulicích uchvácen.

Celou dobu jsme všichni (mám tím na mysli své přátele Romana Karla, Vladimíra Měráka, Miloše Požára, Petru Klimentovou, Aloise Šimka, Renatu Karlovou, Sallyho, Hanese, Pavla Paseckého a spoustu dalších včetně mé ženy) hltali každou zprávu o dění.

Nevím přesně, kdy jsem byl osloven, abych se stal členem OF (to byl u nás doma myslím Vladimír Měrák s Milošem Požárem – ti byli nějak o krok napřed), bylo to v průběhu týdne do soboty 26. listopadu. V ten víkend nebo možná dřív jsme jeden večer vyběhli

s R. Karlem, V. Měrákem a M. Požárem psát na zdi symboly OF na náměstí bílou barvou.

Generální stávkou jsem zažil ve Strojárnách ve Velké Štáhli, kde jsem pracoval. S Aloisem Šimkem jsme zorganizovali setkání na soustružnické dílně, kde jsme měli nachystaný kotoučový magnetofon, na kterém jsme přehráli zaznamenané vysílání Svobodné Evropy (zaznamenával je po večerech A. Šimko). Bylo skvělé, že se zúčastnili téměř všichni zaměstnanci. Nikdo z nás neměl žádný proslov, jen jsme si to vyslechli a pak všichni diskutovali.

V průběhu těchto dnů vzniklo informační středisko OF (v původním objektu č. 29 na náměstí Míru). Dřív tam byla, myslím, pojišťovna – a při úklidu jsme našli ještě pozůstatky po kadeřnictví. Po odstoupení členů ÚV KSČ ve čtvrtek 24. listopadu jsem byl s manželkou Alenou u Karlů na Husově ulici a nevěřičně jsme žasli. S Romanem jsme se opíjeli radostí nad tím zázrakem. Probíhalo nějaké první veřejné zasedání OF v knihovně. Tam se vyrojilo mnoho lidí toužících po změnách, ale i po pozicích. V tu dobu jsem si uvědomil, že to už je zase nějaká mocenská politika, a ta mě v té době moc nezajímala. Myslím, že jsme k tomu dospěli s Romanem oba a prostě si šli svou cestou.

Pro mě je sametová revoluce jedním z nejvýznamnějších okamžiků v mém životě. Od této doby jsem začal žít skutečný život. Do revoluce jsem prožíval pěkný život mladého, režimem zblblého člověka v akváriu – neboť jsem si uměl najít to hezké. Ale až po rozbití akvária jsem si začal užívat života ve volných prostorách mořských vod bez nutnosti mrhat energií na kamufláž svých myšlenek a postojů.

Žijeme v jedné z nejkrásnějších dob v našich dějinách. Ta politická a názorová svoboda je k nezaplacení. To, co s tím provádíme, je už druhá věc..., ale přirozená.

Roman Karel

Všichni shořte v pekle!

Rok 1989, poslední rok vlády upocených bolševiků, dělníků, rolníků, veksláků, odporných lidových milicí, lacinou kořalkou čpících myslivců, agresivních fízlů, angažované pracující inteligence, zkorumpovaných soudců a především nesmírně primitivní a hloupé lůzy, páchnoucí v prostorách Hradu nad Vltavou. Také odtud kdysi spravovala země Koruny české urozená, vzdělaná a osvícená aristokracie, než se zjevil přízrak Marxa a jiní utopisté se svými zhoubnými ideologiemi, šitými na míru „správným chlapům“, kteří potom topili svět v krvi. Prý z lásky k lidu...

S manželkou Renatou a prvorozenou dcerou Anetou jsme žili v podnájmu, v podkrovním bytěčku na Husově ulici. Někdy tou dobou jsem pomaloval dveře bytu z vnější strany. Nic moc povedeného, ale vzkaz přichozím byl zcela jasný. Byla to cihlová zeď s malým zamřížovaným okýnkem a velkým písmem nad ním vyveden text: „Zde žijí svobodní lidé!“ Malý bytěček, naše věžeňská cela, za touto pomyslnou zdí tvořil náš svobodný a nezávislý svět.

V polovině roku na naši „cihlovou zeď“ zaklepala dvojice nám neznámých, ale pozitivně působících lidí. S velikou pokorou k nám i dítěti započali debatu o naléhavosti nutných reforem ve státě a celkové změně odporného režimu. Na počátku sympatická debata přešla v jednostranný monolog o víře v Jehovu s nabídkou literatury a časopisů, už tenkrát provedených kvalitním tiskem v zářivých barvičkách. Právě probíhal doslova hon na tuto komunitu a média nehovořila o ničem jiném než „perestrojce“, řízené kontrarevoluci a Svědcích Jehovových. My se s hosty v klidu rozloučili, naivně v domněnku, že se již nikdy nevidíme, oni naopak v přesvědčení, že ulovili nové duše. Jejich stále častější návštěvy a naše neoblomnost stran příklonu k jejich víře nás provázela až do 18. listopadu 1989. Ten den se nám s přáteli z Klubu amatérských výtvarníků podařilo připravit výjimečnou výstavu sochaře a malíře Jiřího Jílky, tehdejším režimem zamlčovaného a téměř nevystavovatelného výtvarníka, je-

Sochař Jiří Jílka ve svém ateliéru v Sobotíně

hož k Bohu pokorné dílo vždy bylo a bude světlem v temnotách. Ten večer nás naposledy navštívil Jehovův „náborář“ a my jej pozvali na zahájení vzácné a ojedinělé výstavy pana Jílka. „Náborář“ se přestal ovládat a s poznámkou, že všichni shoříme v pekle, zmizel v temné mlze.

Několik minut po této události oslovil pan Marcel Labounek všechny účastníky vernisáže a oznámil, že v polském rozhlase „Radia Katowice“ po celý den hlásí aktuální informace o dění na Národní třídě v Praze, především o brutálním zásahu a hysterickém mlácení lidí fyziky všeho druhu předchozího dne 17. listopadu! Československá televize i rozhlas, hlásné trouby pokrokového lidu, zarytě mlčely. Lidově – „držely hubu“.

Ten večer se z rýmařovské vernisáže vraceli manželé Kovalovi, dcera Jiřího Jílka Anežka a její manžel Miroslav, do svého bydliště

v Sobotině. Oba přední představitelé nejkrásnějšího českého umění. Při přejezdu jesenického hřebenu v místech, kde stojí kamenná socha Skřítka, dílo Jiřího Jílka, nebe a celý kraj zalila obrovská záře padající hvězdy! Nepřehlédnutelné znamení nastávajících událostí.

Všem lidem, kteří si zachovali kousek cti a zdravý rozum po letech diktatury, ponižování, ústrků, mnohdy fyzické likvidace a jinak zničených životů, bylo jasné, že se právě hroučí celý odporný systém, který si nezvolili, ale byl jim násilně vnucen. To byl pro nás ten nejúžasnější okamžik. Následující události již byly jistým technickým řešením, jak zbavit moci tehdejší mocné. Nakolik se podařilo skutečně tento sen několika generací, si musí odpovědět každý, kdo zažil dobu komunistických lágrů, prověřkových komisí či řízeného bujarého veselí v průvodech, sám. V nás však zůstává nejvýznamnější ten těžko uvěřitelný dar svobody, čnicí vysoko nad vším, prozatím...

Seznam pramenů a literatury:

Archiv MMR: Dokumenty vztahující se k sametové revoluci (inventurní čísla: D/46, D/618, D/859, D/860, D/861, D/862, D/863, D/864, D/865) – dobové dokumenty z Rýmařova (Provolání rýmařovského OF), 4 výtisky Rýmařovského fóra, dobový tisk (Rudé právo, Lidové noviny, Lidová demokracie, Mladá fronta, Svobodné slovo, Studentské listy), takřka kompletní vydání studentského časopisu Přelík.

Kronika města Břidličné: VI. část (1984–1994)

Kronika města Rýmařova: IX. část (1988–1991)

Kronika obce Stará Ves, II. díl.

SOKA Bruntál: fond ONV Rýmařov, fond MNV Rýmařov, fond OV KSČ Rýmařov, Bruntál, fond MNV Stará Ves, fond MNV Břidličná.

ÚSTR Praha, archiv bezpečnostních složek, Záznam 77790 z 8. 9. 1989 v Ostravě, dokument S-StB Ostrava, odbor II, odd. 3, čj. OS-02813/IIz3-89.

Vpřed – týdeník OV KSČ a Rady ONV Bruntál. Roč. 30; čísl. 1–52, rok 1989.

Vzpomínky Jiřího Karla, Romana Karla, Vladimíra Stanzela, Jindřicha Štreita, Luboše Tesaře a Marka Zotha.

Bašta, J.: Rozpuštění Lidových milic v roce 1989 a pokusy o právní narovnání. *Securitasimperii 14*, Praha 2007, s. 99–108.

Galuška, O.: Rodinná politika za socialismu na území Československa, dipl. pr. Praha 2009.

Hanuš, M.: Rýmařovská léta ThDr. Františka Vaňáka. CMTF UP Olomouc 2016.

Týž: Život, dílo a odkaz ThDr. Františka Vaňáka, rigorózní práce. CMTF UP Olomouc 2018.

Kolektiv autorů: Občanské fórum, den první: Vznik OF v dokumentech a fotografiích. Praha 2009.

Karel, J.: Dějiny Břidličné, rukopis. Rýmařov 2014.

Karel, R.: Nenechali se odradit. *Vpřed* 18. 5. 1989, Bruntál 1989.

Krapfl, J.: Revoluce s lidskou tváří: Politika, kultura a společenství v Československu. Praha 2016.

Krejčí, O.: Sametová revoluce. Praha 2019.

Kučera, R.: Kapitoly z dějin střední Evropy. Praha 1992.

Litera, J. – Tejchman, M. – Vykoukal, J.: Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989. Praha 2000.

Měchýř, J.: Velký převrat či snad revoluce sametová? Praha 1999.

Piňhart, P.: Disident a intelektuál v politice. Tři životní role Václava Havla. *DaS 9/XXVIII*,

Praha 2006, s. 30–33.

Prečan, V. – Vladislav, J.: Horký leden 1969 v Československu. Praha 1990.

Přikrylová, Z.: Čtvrt století po sametu. *RH 23*, Rýmařov 2014, s. 25–26;

Rupnik, J.: Rozřešení záhady dějin. Středovýchodní Evropa a rok 1989. *DaS*, mimoř. číslo, Praha 2009, s. 6–13.

Suk, J.: Labyrintem revoluce: Aktéři, zápletky a křížovky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990). Praha 2009.

Suk, J.: Sametová revoluce. Pád železné opony. Praha 2019.

Štreit, J.: (AB)NORMALIZACE. Kroměříž 2009.

Vyhlídal, M.: Pomník J. V. Stalina v Rýmařově. *StM sv. 45*, Olomouc 2018, s. 124–132.

Žáček, P.: Iluze a realita: Pokus o reformu StB v letech 1987–1989. *Securitasimperii 3*, Praha 1996, s. 7–126.

Žáček, P.: Demontáž a očista bezpečnostních struktur. Počátek roku 1990 z pohledu federálního ministerstva vnitra. *PD 01/IV*, Praha 2010, s. 59–78.

Žáček, P.: Poslední dny generálního tajemníka ÚV KSČ. *PD 04/VIII*, Praha 2014, s. 3–17.

JAK VYJDE

Další řádné číslo
RÝMAŘOVSKÉHO HORIZONTU
bude v prodeji od **22. 11. 2019**

12/2018

Uzávěrka
byla 15. 11. 2019

Těšíme se na vaše příspěvky!

Vydavatel: Město Rýmařov, náměstí Míru 230/1, 795 01 Rýmařov, tel.: 554 254 100, <http://www.rymarov.cz>. **Redakce si vyhrazuje právo na zkrácení, případně úpravy nevyžádaných příspěvků a nemusí nutně souhlasit se stanovisky uveřejněnými v příspěvcích dopisovatelů. Redakce:** Mgr. Jiří Konečný. **Redakční rada:** Ing. Lenka Vavříčková, Mgr. Zdenka Přikrylová, Mgr. Vladimír Stanzel, Marcela Pavlová, Ladislav Žilka. **Adresa redakce:** náměstí Míru 230/1, 79501 Rýmařov, tel.: 554 254 164, mobil: 732 102 489, e-mail: konecny.jiri@rymarov.cz. **Vyšlo dne:** 15. 11. 2019. **Příští řádné číslo vyjde 22. 11. 2019. Uzávěrka byla 15. 11. 2019. Grafická úprava novin:** Tiskárna APRO Bruntál, Ruská 10, 792 01 Bruntál, tel./fax: 554 230 027, e-mail: apro@iol.cz. Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR pod značkou MK ČR E 11017, ISSN 1214-4517. **Cena: 15 Kč.**